

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Za studiemi do Německa

To study in Germany

Klára Stuláková

Vedoucí práce: PhDr. Jiří Hnilica, Ph.D.
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Dějepis a německý jazyk se zaměřením na vzdělávání

2015

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Za studiemi do Německa* vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 17. července 2015

.....

Klára Stuláková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své práce PhDr. Jiřímu Hnilicovi, Ph.D., za jeho vstřícnost, odborné vedení a cenné podněty.

Zapomenout ovšem nesmím ani na své nejbližší, kterým děkuji za jejich podporu a trpělivost.

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zaměřuje na vysokoškolské studium v Německu z pohledu československých studentů. Jejím cílem je zachytit nejen politické, ale i ekonomické a sociální aspekty, se kterými se museli potýkat. Tyto aspekty totiž výrazně ovlivňovaly jejich rozhodnutí, zda vycestují právě do Německa, a posléze i podobu jejich života v zahraničí. Časový rozsah práce je vymezen lety 1918 a 1933, tedy obdobím od konce 1. světové války do nástupu Adolfa Hitlera do funkce říšského kancléře.

KLÍČOVÁ SLOVA

Vysoké školy, Německo, Výmarská republika, studenti, dějiny vzdělanosti

ANNOTATION

This bachelor thesis focuses on higher education in Germany from the view of Czechoslovak students. The aim of this thesis is to capture not only political but also economical and social aspects, with which they had to deal. These aspects influenced both their decision whether to go to Germany and finally also the resemblance of their life abroad a lot. Time scope of the thesis is limited by years 1918 and 1933, thus by the era from the end of the World War I to Adolf Hitler's accession to the function as Reich Chancellor.

KEYWORDS

University, Germany, Weimar Republic, students, History of Education

Obsah

1. Úvod	7
2. Za studiem do Německa	14
2.1. Statistické aspekty	14
2.1.1. Mezinárodní srovnání	14
2.1.2. Podíl zahraničních studentů v mezinárodním měřítku	15
2.1.3. Německo jako cíl československých studentů	17
2.1.3.1. Časové rozmezí 1918-1927	17
2.1.3.2. Časové rozmezí 1927-1933	19
Obecné statistiky	20
Statistiky podle typu vysoké školy	21
Statistiky podle místa studia	22
2.2. Politické aspekty	24
2.2.1. Politické a ekonomické pozadí přijímání zahraničních studentů	24
2.2.2. Národnostní faktor	33
2.3. Finanční aspekty studia	38
2.3.1. Cestovní náklady	38
2.3.2. Studijní výlohy	40
2.3.3. Náklady na ubytování a stravu a ostatní	41
2.3.4. Stipendia	42
2.4. Sociální začlenění československého studenta	45
2.5. Studijní aspekty	47
2.5.1. Podmínky pro přijetí ke studiu	49
2.5.2. Organizace studia	53
2.5.3. Typy německých vysokých škol	56
2.5.4. Vzdělávací kurzy	58
3. Závěr	63
4. Seznam zkratk	66
5. Seznam pramenů a literatury	67
6. Přílohy	70

1. Úvod

Téma této bakalářské práce spadá do problematiky mezinárodní akademické mobility, tzv. *peregrinatio academica*, o níž se dá bez nadsázky tvrdit, že jde o jev stejně starý jako univerzity samotné. Její historie tudíž sahá hluboko do minulosti, vždyť první evropské vysoké učení vzniklo již na sklonku 11. století v Bologni. Italského příkladu následovala s větším či menším odstupem i další významná města a na počátku 16. století již univerzitní síť čítala celkem 66 institucí. Nejvíce se jich nacházelo ve Francii (17) a na území Svaté říše římské (16). Během následujících 300 let se jejich počet výrazně zvýšil, přičemž vedoucí pozici převzala Svatá říše římská s celkem 34 univerzitami na svém území.

Podoba středověkého univerzitního studia cestování za vzděláním v porovnání s dneškem v mnohém usnadňovala. Především nestavěla jazykové bariéry, neboť řečí vzdělců a zároveň vyučovacím jazykem byla napříč Evropou latina. Rovněž organizace i náplň studia zůstávaly po dlouhou dobu v podstatě totožné. Právě tyto aspekty, jež se v průběhu staletí postupně vytratily, posléze hrály svou roli v omezování studentské peregrinace i ve 20. a 30. letech 20. století, na které se tato práce koncentruje.

Shodná koncepce jednotlivých univerzit zůstala zachována jen do 16. století, kdy ji narušila reformace. Rozkol v rámci západního křesťanstva, jenž měl za následek nejen rozdělení společnosti, ale i univerzit na katolické a protestantské, stál na počátku dvoucestného vývoje. Zatímco katolické univerzity zůstaly více méně věrny tradici, protestantské se vydaly cestou inovací.

Dalším významným faktorem, jenž měl vliv na utváření podoby univerzitního studia, byl myšlenkový proud osvícenství a jeho důraz na vzdělání. Nově vzniklé moderní univerzity v Halle (1693) a Göttingenu (1737) měly představovat novodobý ideál a stát se vzorem pro budování dalších vzdělávacích institucí tohoto typu. Ruku v ruce s osvíceneckými ideály šla i postupná nacionalizace škol. Vysoká učení měla být sekularizována a napříště již hájit státní zájmy.

Vývoj univerzitního studia tak dospěl, dalo by se říci do své „moderní podoby“. Jeho základní rysy by se v porovnání se středověkým studiem daly shrnout následovně: Studijní plány se různily mezi jednotlivými institucemi i v rámci jedné země, s čímž byla spojena i vzájemná rivalita. Vyučovacím jazykem se stala národní řeč. Odlišná úroveň předchozího

studia se mohla stát překážkou pro přijetí ke studiu na univerzitě v jiném státě. Univerzity se teoreticky staly otevřenými pro všechny bez ohledu na původ, národnost, náboženství nebo politické názory, rozhodujícím faktorem pro přijetí mělo být toliko dosažené vzdělání. Zároveň došlo k další diverzifikaci vysokého školství, vznikly nové instituce s konkrétním zaměřením, například technické vysoké školy či konzervatoře.¹

Snad i v důsledku výše nastíněných změn rostla v průběhu 19. a 20. století poptávka po univerzitním studiu a úměrně tomu i objem studentské mobility. Zaměříme-li se na počátek 20. století, bylo v mezinárodním srovnání nejčastějším cílem studentů mířících za vzděláním do zahraničí jednoznačně Německo, přičemž je nutno podotknout, že se zde zároveň zvedal odpor proti velkému přílivu cizinců na tamní vysoké školy. Poté však přišla 1. světová válka, bylo nutno řešit palčivější problémy a po čtyřletém konfliktu se mnoho věcí změnilo. Politická konstelace v Evropě doznala změn, přišly hospodářské problémy, vyhrotily se spory mezi určitými národnostními skupinami. Všechny tyto faktory i mnohé jiné měly určitým způsobem dopad i na zahraniční studentstvo, jež projevilo zájem o studium na říšských vysokých školách.

Tato práce se zaměřuje právě na meziválečné období německých dějin. Jejím cílem je pokusit se co nejvěrněji zachytit, jakých změn doznaly tamní podmínky z hlediska akademické peregrinace. Vedle obecných údajů se tak snaží činit především na příkladech studentů, jež do Německa přicházeli ze sousedního Československa, kde se po válce, resp. po roce 1919, nacházelo celkem pět univerzit, z toho dvě české (Praha, Brno), jedna slovenská (Bratislava) a dvě německé (Praha, Brno). Ze statistického hlediska jsou však v této práci zohledňovány i další typy vysokých škol, na něž dohromady připadla zhruba polovina všech československých studentů studujících ve zkoumaném období v Německu.

Na tomto místě je rovněž potřeba si uvědomit, že po vytyčení hranic nově vzniklé Československé republiky v roce 1918 se jejími občany stala i velká skupina německé národnosti, která hrála nezanedbatelnou roli i v oblasti školství. Českoslovenští studenti německé národnosti se se svými pohnutkami k odchodu za studiem právě do Německa i okolnostmi samotného pobytu tamtéž v mnohém lišili od svých slovanských

---

¹ Viktor KARÁDY: *Student Mobility and Western Universities: Patterns of unequal Exchange in the European Academic market 1880–1939*, in: CHARLE, Ch. – SCHRIEWER, J. – WAGER, P. (eds.): *Transnational Intellectual Networks*, Frankfurt a/M: Campus Verlag, 2004, s. 361–399; 361–366.

spoluobčanů. Tato práce si proto klade za cíl soustředit se na studia v Německu především z pohledu československých studentů neněmeckého původu, kteří se rozhodli zde absolvovat část svých studií. Samozřejmě, že není možné jejich germánské kolegy zcela ignorovat. Česko-německé půtky na domácí scéně ve výsledku mohly ovlivňovat pozici československého studentstva v Německu a zajímavé bude i statistické srovnání vzájemného podílu těchto skupin v celkovém počtu vysokoškoláků vyjíždějících za studiem tamtéž.

Hlavní otázky, na něž si tato práce klade za cíl odpovědět, jsou tedy následující: O jakém počtu studentů vlastně v daném období hovoříme? Jaký mohla mít vliv národnost československého studenta na jeho přijetí ke studiu a způsob, jakým s ním posléze bylo v Německu zacházeno? Do jaké míry se československým studentům dařilo sžít se s tamním prostředím? Jaké finanční náklady s sebou tamní studium přinášelo? Jaké možnosti vzdělání nabízelo studentům německé vysoké školství?

Předložená práce je postavena na studiu archivních pramenů, dobové i sekundární literatury. Velmi cenný zdroj informací pro ni představoval *Archiv Univerzity Karlovy*. V tamním fondu *Všestudentský archiv* je uložena veškerá korespondence Informační kanceláře pro studium v cizině a Zahraničního odboru Ústředního svazu československého studentstva, která mimo jiné poskytla dva velmi cenné prameny ve formě autentických dopisů dvou československých studentů zevrubně hodnotících svůj pobyt na univerzitách ve Frankfurtu n/M² a Lipsku³. Shrnutí jednotlivých studentských dotazů a úředních odpovědí na ně dalo postupně vzniknout hrubé představě o předpokladech nutných pro úspěšné přijetí ke studiu na některé z říšských vysokých škol, jeho povaze a případných těžkostech, s jakými se v Německu českoslovenští studenti museli potýkat. Práci s korespondencí bohužel ztěžovalo její chronologické uspořádání. Bez jakékoliv další tematické specifikace bylo nutno projít veškerou přijatou i odeslanou poštu, přičemž na jejím celkovém objemu se otázky týkající se bezprostředně studia v Německu podílely jen malou měrou.

Ve fondu *Akademický senát 1882–1951* téhož archivu jsou obsaženy chronologicky řazené kartony obsahující folia se slibným názvem *Styky se zahraničními universitami a*

---

² AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1924–1926, kart. B 390, 10. 11. 1924.

³ AUK, VA, Zahraniční odbor – výstřižky 1921, kart. B 264, 21. 8. 1921.

institucemi, navzdory rešerši napříč sledovaným obdobím 1918–1933 však tyto archiválie neobsahovaly v podstatě žádnou pro tuto práci relevantní informaci.

Méně úspěšnou byla také rešerše v *Národním archivu*. Tamní fond *Ministerstva školství 1918–1949* obsahuje řadu kartonů, jež se jeví vzhledem k tématu této práce velmi zajímavými, např. *Informace o VŠ v zahraničí 1919–1949*. Ani ty však nové poznatky týkající se studia v Německu nepřinesly. Určitou satisfakcí byl alespoň v *Národním archivu* uložený fond *Ministerstvo zahraničních věcí – výstřižkový archiv 1916–1944*, jenž obsahuje chronologicky a tematicky rozřazené výstřižky z československého tisku.⁴

Okrajové doplnění tématu z hlediska politického měla představovat návštěva *Archivu Ministerstva zahraničních věcí*. Tamní fondy *III. sekce 1918–1939* ani *Zastupitelský úřad Berlín 1918–1939* žádné nové poznatky nepřinesly. Určitý potenciál se skrývá pouze ve fondu *Politické zprávy 1918–1977*, který však nebylo vzhledem k povaze této práce a rozsáhlému obsahu fondu možno prostudovat kompletně. Přinejmenším nalezená zpráva lipského Místokonzulátu Československé republiky o vyhrocené situaci na tamní univerzitě z roku 1920 je tak autentickým svědectvím týkajícím se pobytu československých studentů ve výmarském Německu.⁵

Vedle archivních pramenů představuje pro tuto práci důležitý zdroj také dobová literatura. Pro získání přehledu, v jakých číslech se zhruba pohybujeme, hovoříme-li o československých studentech, jež odcházeli studovat do Německa, jsou zásadním dílem jednotlivé svazky *Deutsche Hochschulstatistik*. Tato statistická řada byla vydávána od letního semestru 1928 a každý následující semestr poté vycházel zvláštní díl obsahující množství statistických tabulek nahlízejících na říšské vysoké školy a jejich posluchače z nejrůznějších úhlů pohledu.⁶ Pro předcházející období bohužel obdobný spolehlivý pramen chybí.

Dalším důležitým zdrojem informací byly rovněž brožury určené přímo zájemcům o studium v Německu. Četné odkazy na ně se nacházely již ve výše zmíněné korespondenci Informační kanceláře pro studium v cizině, samotné přílohy však bohužel

---

⁴ NA, MZV – výstřižkový archiv 1916–1944, I. č. 1246, kart. 2509.

⁵ AMZV, Politické zprávy 1918–1977, Lipsko 1920–1921, 19. 11. 1920.

⁶ HOCHSCHULVERWALTUNGEN (Hrsg.): *Deutsche Hochschulstatistik*, Bd. 1–10, Berlin: Verlag von Struppe & Windler, 1928–1933.

součástí archivního fondu nebyly. Přístup k těmto publikacím byl možný pouze s využitím německých univerzitních knihoven. Konkrétně se jedná o brožury *Die Hochschulen Deutschlands. Ein Führer durch Geschichte, Landschaft, Studium* (1926)⁷, dále *Akademische Ferienkurse in Europa* (1928)⁸ a *Mitteilungen für Ausländer, die an deutschen wissenschaftlichen Hochschulen studieren wollen* (1929)⁹. Bez zajímavosti nebylo ani dílo *Das Studium der Ausländer und die Bewertung der ausländischen Zeugnisse* (1932), které poprvé vyšlo již o tři roky dříve a jehož smyslem bylo vnést řád do posuzování úrovně dosaženého vzdělání u zahraničních žadatelů o přijetí, jež do té doby v podstatě nebylo regulováno žádnými pevnými předpisy.¹⁰ Co se týče československých dobových publikací, využívá tato práce knihu *Kulturní a školské styky s cizinou* (1937)¹¹, jež byla užitečná zejména v otázce stipendií.

Všechny výše zmíněné archivní prameny i dobová literatura poskytly této bakalářské práci především informace týkající se konkrétních problémů a jednotlivostí. Bylo však ještě nutno tyto střípky zasadit do širšího dějinného rámce, což bylo možno s využitím sekundární literatury. Z tohoto hlediska byla stěžejní především dvě díla. První z publikací s názvem *Germania docet* sepsala Daniela Siebe. Její kniha byla především zdrojem pro obecné informace ohledně vývoje počtu zahraničních studentů mířících do Německa.¹² Zejména politické pozadí akademické peregrinace pak pomohla osvětlit obsáhlá publikace *Die Alexander von Humboldt-Stiftung und das Ausländerstudium in Deutschland 1925–*

---

⁷ Karl REMME (Hrsg.): *Die Hochschulen Deutschlands. Ein Führer durch Geschichte, Landschaft, Studium*, Berlin: Verlag des Akademischen Auskunftsamts, 1926.

⁸ VÖLKERBUNDINSTITUT FÜR GEISTIGE ZUSAMMENARBEIT (Hrsg.): *Akademische Ferienkurse in Europa*, Leipzig: Alfred Lorentz, 1928.

⁹ AKADEMISCHES AUSKUNFTSAMT BERLIN (Hrsg.): *Mitteilungen für Ausländer, die an deutschen wissenschaftlichen Hochschulen studieren wollen*, Berlin: Preußische Druckerei und Verlags-Aktiengesellschaft, 1929.

¹⁰ Karl REMME: *Das Studium der Ausländer und die Bewertung der ausländischen Zeugnisse*, 2. Aufl., Berlin 1932.

¹¹ Antonín BERINGER – Josef FOLPRECHT – Miroslav HAVRÁNEK et al.: *Kulturní a školské styky s cizinou*, Praha: Státní nakladatelství, 1937.

¹² Daniela SIEBE: *Germania docet. Ausländische Studenten, auswärtige Kulturpolitik und deutsche Universitäten 1870 bis 1933*, Husum: Matthiesen Verlag, 2009.

1945, jejímž autorem je Holger Impehoven.¹³ Další české publikace jako *Velké dějiny zemí Koruny české XIII. (1918–1929)*¹⁴ či *Dějiny Univerzity Karlovy IV (1918–1990)*¹⁵ pomohly dovysvětlit pozadí událostí přímo v Československu. Na závěr budiž ještě zmíněn článek Victora Karadyho *Student Mobility and Western Universities*, jenž mimo jiné nabízí zajímavý pohled na historický vývoj akademické peregrinace jako takové.¹⁶

Co se týče Německé (Karlovy) univerzity po roce 1918, existuje zatím pouze kniha Aleny Míškové, jenž zahrnuje dějiny této vzdělávací instituce od mnichovské dohody v září 1938 do konce 2. světové války.¹⁷ Pro meziobdobí 1918–1938 však podobná odborná monografie citelně chybí, neboť by jistě mohla vrhnout jasnější světlo do problematiky vzájemných vztahů Čechoslováků německého a neněmeckého původu na domácí akademické půdě a jeho vlivu na postavení československých studentů v Německu.

Předložená bakalářská práce je rozdělena do pěti hlavních podkapitol, z nichž každá se zaměřuje na tamní studium z jiného hlediska.

První kapitola představuje oblibu Německa jako studijního cíle v mezinárodním srovnání a posléze předkládá čtenáři dostupné číselné údaje týkající se přítomnosti československých studentů na říšských vysokých školách.

Druhá kapitola se zabývá politickými okolnostmi tamního studia. Nejprve líčí proměnu v postoji státu vůči zahraničnímu studentovi jako takovému a posléze se snaží na konkrétních příkladech ukázat, zda a do jaké míry měla československá národnost studenta vliv na to, jakým způsobem s ním bylo zacházeno.

Třetí kapitola odhaluje jednotlivé finanční aspekty studia, shrnuje cestovní, stravovací, ubytovací a v neposlední řadě i studijní výdaje, se kterými bylo nutno počítat.

---

¹³ Holger IMPEKOVEN: *Die Alexander von Humboldt-Stiftung und das Ausländerstudium in Deutschland 1925-1945. Von der geräuschlosen Propaganda zur Ausbildung der geistigen Wehr des Neuen Europa*, Göttingen: V&R unipress, 2013.

¹⁴ Antonín KLIMEK: *Velké dějiny zemí Koruny české 1918-1929*, sv. 13, Praha: Paseka, 2000.

¹⁵ Jan HAVRÁNEK: *Univerzita Karlova, rozmach a perzekuce*, in: KAVKA, F. – PETRÁŇ, J. (eds.): *Dějiny Univerzity Karlovy 1918–1990*, Praha: Karolinum, 1998, s. 19–60.

¹⁶ Viktor KARÁDY: *Student Mobility and Western Universities: Patterns of unequal Exchange in the European Academic market 1880–1939*, in: CHARLE, Ch. – SCHRIEWER, J. – WAGER, P. (eds.): *Transnational Intellectual Networks*, Frankfurt a/M: Campus Verlag, 2004, s. 361–399.

¹⁷ Alena MÍŠKOVÁ: *Německá (Karlova) univerzita od Mnichova k 9. květnu 1945*, Praha: Karolinum, 2002.

Čtvrtá kapitola se zabývá problémem sociálního začlenění československého studenta v ryze německém prostředí. Zaměřuje se na to, do jaké míry se studenti skutečně snažili integrovat do tamní společnosti a zda to vůbec bylo reálně možné.

Pátá kapitola rozebírá podmínky přijetí ke studiu a studium samotné. Osvětluje rovněž, jakým způsobem bylo studium v Německu organizováno a jaké další typy vysokých škol vedle univerzit zde bylo možno navštěvovat. Závěrem uvádí rovněž další možnosti, které lze zařadit pod pojem „studium“, tedy například prázdninové kurzy německého jazyka.

2. Za studiem do Německa

2.1. *Statistické aspekty*

Na úvod této kapitoly je vhodné zmínit, že od počátku 20. století se rozrůstaly nejen řady zahraničních studentů na říšských školách, ale zároveň rostl i v celosvětovém měřítku počet studentů, kteří se rozhodli absolvovat určitou část svého studia za hranicemi své vlasti. Bez této znalosti by čtenář mohl získat zkreslenou představu o roli Německa v otázce studentské mobility.

2.1.1. Mezinárodní srovnání

Ze statistického hlediska je nejprve zajímavé zhodnotit, jaké oblibě se Německo těšilo v daném období jakožto cíl zahraničních studentů v porovnání s ostatními evropskými, resp. světovými zeměmi. Vývoj v první třetině 20. století hovoří jasně. V akademickém roce 1903/04 bylo ještě Německé císařství nejčastějším cílem vysokoškoláků odcházejících studovat za hranice své vlasti. Na celkovém objemu studentské mobility se podílelo celkem 28 %, zatímco druhé USA 13 % a třetí Francie pouhými 10 %. V průběhu dalších let ovšem následoval pozvolný procentuální pokles, v akademickém roce 1913/4 se na některé z německých vysokých škol zapsalo 25 % z celkového počtu studentů migrujících za vzděláním.¹⁸

S počátkem první světové války se však klesající tendence stala markantnější. Přesto si Německo v této statistice stále drželo vedení. Definitivně o něj však přišlo na konci druhé dekády 20. století, kdy jej předstihla Francie, která zažívala s ohledem na počty studujících cizinců opačný vývoj než její východní soused. Vyjádříme-li procentuální podíl jednotlivých zemí z hlediska rozmístění zahraničních studentů v roce 1931, zaujala již první místo Francie s 25 % cizinců, za ní se s 15 % zařadily Spojené státy americké, které

---

¹⁸ Peter DREWEK: *"Die ungastliche deutsche Universität". Ausländische Studenten an deutschen Hochschulen 1890–1930*, in: Jahrbuch für Historische Bildungsforschung, Bd. 5, Bad Heilbrunn: Verlag Julius Klinhardt, 1999, s. 197–224; s. 204–205.

o čtyři roky dříve rovněž předešly Německo. Říšské vysoké školy pak hostily již jen 12 % z celkového počtu v cizině studujících vysokoškoláků.¹⁹

2.1.2. Podíl zahraničních studentů v mezinárodním měřítku

S koncem 1. světové války se obyvatelstvo zúčastněných zemí postupně začalo vracet k běžnému životu, který byl v předchozích čtyřech letech více či méně ochromen probíhajícím ozbrojeným konfliktem. Se stabilizací poměrů se opět začaly výrazně plnit i univerzitní posluchárny. Vedle čerstvých abiturientů se ke svým studiím vraceli i studenti, které z akademického života vytrhla válka. Spolu s nimi se v přednáškových sálech objevil i výrazně vyšší počet příslušnic ženského pohlaví. Vedle úbytku studentů mezi léty 1914–1918 totiž v tomto období markantně vzrostlo zastoupení studentek v akademické obci. Stejně jako v jiných oblastech běžného života, i ve vysokoškolském vzdělávání tak ženy zastaly místo mužů, kteří plnili své „vlastenecké“ povinnosti.

Výše zmíněné tři skupiny tak v počáteční fázi přispěly k naplnění univerzitních kapacit.²⁰ Dle frankfurtského studenta Karla Krause: *"Ize tento jev ovšem znamenati ve všech státech, ale v Německu je jistě v mnohém markantnější než u nás [v Československu]. Nejen že staré univerzity vykazují větší počet posluchačů než před válkou, ale jsou zde i dvě nové, ve Frankfurtu (založena 1914) a v Kolíně nad Rýnem (založena 1918)²¹, jež předstihly přes krátkou dobu svého trvání jiné, starší, a stojí dnes na čtvrtém a pátém místě."*²²

K vysokému počtu studujících na německých vysokých školách ovšem do určité míry přispěli i studenti přicházející ze zahraničí. Při snaze o přesné zmapování podílu všech cizinců na celkovém počtu imatrikulovaných jedinců ovšem vyvstává zásadní problém. Říšské univerzity totiž po válce ve svých úředních záznamech zpočátku buď zahraniční posluchače od domácích studentů vůbec neodlišovaly, nebo tak činily poněkud vágně.²³ Existenci přesných statistik dělící cizince podle země původu tedy nelze očekávat. Tento stav potvrzuje ve svém dopise Československému studentskému svazu i student Jaroslav

---

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ SIEBE, s. 372.

²¹ Publikace *Die Hochschulen Deutschlands* uvádí jako rok založení 1919 a ve stejném roce zároveň zmiňuje ještě třetí nově založenou univerzitu v Hamburku.

²² AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1924-1926, kart. B 390, 10. 11. 1924.

²³ SIEBE, s. 372.

Kučera, jenž píše, že mu bylo „těžko vyzvědět, zdali zde [v Lipsku] studují též Češi a Slováci, poněvadž jsou v některých seznamech ještě pod rubrikou „Země bývalé rakouskouherské říše“ nebo jako Čechoslováci, ale jsou to většinou Němci.“²⁴

Tento nedostatek byl odstraněn až s polovinou dvacátých let, přičemž první ucelenější statistiky zachycující celkový podíl zahraničních studentů na celkovém počtu imatrikulovaných vykazovaly velmi vysoká čísla, což stěžuje pokusy o odhad počtu cizinců v předchozích, poválečných letech. Pravděpodobnost, že by se odhad mohl odchylvat od skutečného stavu, je velmi vysoká a tyto údaje je tudíž nutno brát s rezervou.

Jistou šanci pro zevrubnější zmapování přítomnosti zahraničních, resp. československých studentů, představují tedy především jiné dobové prameny,²⁵ například záznamy vysílajících domovských institucí či zprávy samotných studentů, jako výše zmíněné psaní studenta Kučery, jejichž výpovědní hodnota je ovšem pouze omezená. Pokusme se alespoň v obecné rovině shrnout, jak se měnil podíl zahraničních studentů, myšleno tedy všech cizinců jako celku a nikoliv pouze Čechoslováků, na počtech studentů zapsaných na německých vysokých školách v letech 1918 až 1933.

Pro hrubou představu o faktických číslech uveďme, že před vypuknutím první světové války lze hovořit o přítomnosti zhruba 7 000 až 8 000 imatrikulovaných zahraničních cizinců. V tomto období zaznamenaly německé vysoké školy do té doby nejvyšší frekvenci zahraničních posluchačů a jako jeden z důvodů pro toto razantní navýšení je zmiňována etnická diskriminace či politické pronásledování v zemích východní Evropy.²⁶ Bezprostředně po skončení válečného konfliktu a v následujícím období inflace se počet v Německu studujících cizinců skokově zvýšil na více než 15 000, přičemž dalších 10 000 žádostí mělo být odmítnuto.²⁷ S počátkem 20. let tedy zaznamenaly říšské vysoké školy zvýšený zájem ze strany zahraničních studentů. Jejich německých kolegů ve stejné době naopak ubývalo. Důvodem byl na jedné straně špatný stav domácího hospodářství, na

---

²⁴ AUK, VA, Zahraniční odbor – výstřižky 1921, kart. B 264, 21. 8. 1921.

²⁵ SIEBE, s. 372.

²⁶ Autor má na mysli především situaci v carském Rusku, kde došlo ke změnám v univerzitním systému, v důsledku kterých byl vybraným skupinám osob stížen přístup k vysokoškolskému vzdělání. Jednalo se především o měšťanstvo, střední třídu a židy.

²⁷ DREWEK, s. 197.

druhé pak postupný odchod válečné generace, která dokončovala svá přerušena studia. Měnová reforma v roce 1923, s ní spojená stabilizace poměrů v Německu i určitá omezení stran vzdělávacích institucí učinila velkému zájmu cizinců přítrž.

Pozitivní vývoj lze jak u domácích, tak u zahraničních studentů pozorovat opět od poloviny 20. let. V porovnání s cizinci ovšem rostly řady říšských studujících nepoměrně rychleji, v důsledku čehož klesal význam zahraničního studentstva jako celku. Pomyslná křivka mapující počet cizinců na německých vysokých školách dosáhla, jak již bylo výše naznačeno, svého dalšího vrcholu v počáteční fázi světové hospodářské krize a o výraznějším úbytku zahraničních posluchačů lze opět hovořit od letního semestru 1932,²⁸ během kterého bylo v Německu imatrikulováno pouze zhruba 6 500 cizinců.²⁹

2.1.3. Německo jako cíl československých studentů

Výše nastíněný vývoj počtu cizinců studujících na německých vysokých školách však nelze aplikovat na studenty pocházející z Československa. V jejich případě je situace o to komplikovanější, že je nutno rozlišovat mezi Čechoslováky neněmeckého původu a jejich zbylými kolegy s mateřským jazykem německým. Pokud bychom tak nečinili, získali bychom poněkud zkreslenou představu o výskytu Čechoslováků české a slovenské národnosti v Německu.

2.1.3.1. Časové rozmezí 1918–1927

Německé vysoké školy se bezprostředně po skončení 1. světové války totiž vyhledávaným cílem studentů československé, resp. české a slovenské národnosti rozhodně nestaly. Do měnové reformy v roce 1923, tedy do konce tzv. inflační doby, byl na německých vysokých školách dle zprávy Informační kanceláře pro studium v cizině, která neuvádí žádná konkrétní čísla, imatrikulován poměrně nízký počet československých studentů.

Jednalo se především o studenty medicíny a uměleckých akademií. Bohužel si pro svůj pobyt nevybrali nejvhodnější dobu. V důsledku tíživé hospodářské situace byla tamní společnost naladěna vůči cizincům nepřátelsky a většina československých studentů tudíž říšské vysoké školy postupně opustila. Tento trend ovšem nenastal u Čechoslováků

---

²⁸ SIEBE, s. 371–372.

²⁹ DREWEK, s. 199.

německé národnosti. Ti v Německu zůstávali i nadále ve větším počtu. Například v listopadu 1926 zmiňuje Informační kancelář pro studium v cizině na padesát československých akademiků německého původu přítomných v Berlíně.³⁰

Jak bylo zmíněno již výše, přesné vyčíslení počtu československých studentů navštěvujících v první polovině 20. století německé vysoké školy, je vysoce problematické, neboť spolehlivé prameny chybí. Určitým pokusem o rekonstrukci údajů tohoto typu však představuje publikace *Die Studenten im Internationalen Kulturleben (1927)*³¹ od Reinholda Schairera. Číslo, s nímž při pokusu o sestavení svého přehledu operuje, získal Schairer od instituce *Verband der deutschen Hochschulen*³². Jak však sám autor uvádí, vykazují tyto údaje určité nesrovnalosti v porovnání s dostupnou částí úředních záznamů, které mohly vzniknout z několika příčin. Prvním problémem je fakt, že dostupné říšské úřední statistiky zahrnují rovněž údaje z vysokých škol obchodních, které však členy zmíněného svazu nejsou. Jako další možnost pro vznik odchylek vidí Schairer i nejednotné rozlišování mezi řádně imatrikulovanými jedinci a hostujícími posluchači apod. a údaje ovlivnil i nejednotný postup při zařazování zahraničních Němců, kteří byli někdy evidováni jako domácí posluchači, jindy zase jako cizinci. I z československého hlediska je celkem zásadní, že statistika neodlišuje národnost německou a československou.

Jak je vidno, údaje z následující tabulky tedy slouží spíše k vytvoření hrubé představy o tom, v jakých číslech se pohybujeme, mluvíme-li o československých studentech v Německu v rozmezí let 1918–1927.³³

---

³⁰ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1926–1927, kart. B 119, 27. 11. 1926.

³¹ Český překlad zní *Studenti a mezinárodní kulturní život*.

³² Český překlad zní *Svaz německých vysokých škol*.

³³ Reinhold SCHAIRER: *Die Studenten im internationalen Kulturleben. Beiträge zur Frage des Studiums in fremdem Lande*, Münster: Aschendorffsche Verlagsbuchhandlung, 1927, s. 16.

Počet československých studentů (bez rozdílu národnosti) na říšských vysokých školách ³⁴							
	LS 1920	ZS 1920/21	LS 1923	ZS 1924/25	LS 1925	ZS 1925/26	LS 1926
Univerzity	101	244	585	241	227	228	204
Technické VŠ	96	217	415	283	265	268	239
Ostatní VŠ	22	43	105	77	64	55	42

In: Reinhold SCHAIRER: *Die Studenten im internationalen Kulturleben. Beiträge zur Frage des Studiums in fremdem Lande*, Münster: Aschendorffsche Verlagsbuchhandlung, 1927, s. 19–21.

Co je navzdory možným odchylkám dosti výmluvné, je prudký nárůst posluchačů z Československa v nejhorších inflačních časech, tedy v roce 1923. Ve srovnání s údaji z let 1928–1933, o nichž bude řeč níže, je s výjimkou LS 1920 také možno pozorovat výrazně vyšší celkový počet československých vysokoškoláků. Tabulka rovněž uvádí, že od ZS 1924/25 do LS 1926 počet posluchačů technických vysokých škol převyšoval počet studentů univerzit. K tomu od LS 1928, jímž počínaje jsou k dispozici přesné statistiky, do ZS 1932/33 již ani jednou nedošlo.³⁵

2.1.3.2. Časové rozmezí 1927–1933

Teprve od LS 1928 začala vycházet velmi podrobná statistická řada s názvem *Deutsche Hochschulstatistik*³⁶. Její jednotlivé díly interpretovaly v následujících letech každý semestr celou řadu statistických údajů, jejímiž původci byly jednotlivé vysokoškolské správy z celého říšského území. Jedná se o dílo, jež je pro tuto práci důležité především proto, že se zabývá i problematikou cizinců a tudíž uvádí i přesný počet zahraničních imatrikulovaných, kteří v daném semestru navštěvovali některou z relevantních škol.

Publikace tudíž umožňuje získat přesnou představu rovněž o tom, kolik československých studentů bylo zapsáno na konkrétní vysokoškolské instituci a navíc vždy odlišuje i studenty, kteří uvedli jako svůj mateřský jazyk němčinu. Díky tomu lze získat představu, jak vysoký byl podíl Němců na celkovém počtu československých studujících v Německu. Národnost zbylých československých studentů bohužel rozlišována není, tudíž je nelze

³⁴ Zmíněná Schairerova publikace bohužel uvádí jen data z vybraných semestrů a údaje tak nejsou kompletní.

³⁵ *Ibid.*, s. 19–21.

³⁶ Český překlad zní *Německá vysokoškolská statistika*.

automaticky považovat za Čechy či Slováky. Přesnější údaje v tomto směru se nicméně dají stěží získat a nadto podíl ostatních národností jistě nebude údaje zkreslovat natolik, jako by tomu bylo v případě neodlišování Čechoslováků s německým původem. Vedle tohoto aspektu rozlišuje *Deutsche Hochschulstatistik* dokonce i mezi ženami a muži. Na základě výše zmíněného pramene lze tedy v rozmezí let 1928–1933 určit, kolik Čechoslováků studovalo na jednotlivých typech vysokých škol v Německu i v jednotlivých městech.³⁷

Obecné statistiky

Zaměřme se nejprve na obecná čísla (viz příloha č. I). V uvedeném období vycestoval do Německa za studii nejvyšší počet československých vysokoškoláků v zimním semestru 1928/9. Jednalo se celkem o 382 studentů, z nichž 325 se hlásilo k německé národnosti. Podíl studentů ostatních národností na celkovém počtu tak činil 14,9 %.³⁸

V následujících letech říšské statistiky evidují postupný úbytek studentů příjíždějících z Československa. V ZS 1931/32 se na některé z říšských vysokých škol zapsalo 328 československých studentů³⁹, do následujícího letního semestru jich nastoupilo 326⁴⁰ a na počátku následujícího akademického roku jejich počet klesl na 303. Zajímavé je, že tento výraznější úbytek způsobili výlučně studenti německé národnosti⁴¹, neboť počet těch, jejichž mateřským jazykem nebyla němčina, zůstal totožný.⁴²

Výraznější odliv studentů neněmeckého původu však vysokoškolské statistiky zaznamenaly o pouhý rok dříve. V ZS 1930/31 odešlo za studii do Německa 56 těchto studentů⁴³, o rok později jich bylo pouze 36.⁴⁴ Zatímco se tedy mezi LS 1928 a ZS 1930/31 procentuální podíl posluchačů neněmecké národnosti držel mezi 14–16 %, přičemž nejvyšší zastoupení v celkovém počtu zaznamenala tato skupina právě v posledním

---

³⁷ HOCHSCHULVERWALTUNGEN, Bd. 1, s. 2–3.

³⁸ *Ibid.*, Bd. 2, s. 2–3a.

³⁹ *Ibid.*, Bd. 8, s. 20.

⁴⁰ *Ibid.*, Bd. 9, s. 172–173.

⁴¹ Bylo by jistě zajímavé vědět, do jaké míry se na tomto úbytku podíleli židé. Statistiky však náboženskou víru studentů bohužel nezohledňují.

⁴² *Ibid.*, Bd. 10, s. 172–173.

⁴³ *Ibid.*, Bd. 6, s. 20–21, s. 38–39, s. 51, s. 53.

⁴⁴ *Ibid.*, Bd. 8, s. 20–21.

zimním semestru, poklesl jejich podíl v následujícím ZS 1931/32 na pouhých 10,1 % a v následujících dvou zbývajících semestrech již k jeho opětovnému výraznějšímu navýšení nedošlo.⁴⁵

Statistiky podle typu vysoké školy

Podrobíme-li bližšímu zkoumání návštěvnost jednotlivých druhů vysokých škol, dospějeme k závěru, že největší podíl na celkovém počtu československých studentů absolvujících určitou část svého studia ve výmarské republice, zaujímalí studenti univerzit (viz příloha č. II). V období mezi LS 1928 a ZS 1932/33 se na některé z německých univerzit zapsalo celkem 1 721 Čechoslováků, z toho 1 474 německé a 247 československé a jiné národnosti. Na všech zbývajících typech vysokých škol dohromady se pak v uvedeném období zapsalo celkem 1 773 Čechoslováků (viz příloha č. III, IV).⁴⁶

Ze statistik vyplývá, že druhé místo co do návštěvnosti, obsadily technické vysoké školy, které v daném rozmezí navštěvovalo celkem 1 260 Čechoslováků, z toho 1 168 německé a 92 československé a jiné národnosti. Za tzv. „techniky“ se řadí obchodní vysoké školy, které ve svých učebnách přivítaly celkem 257 československých studujících. Z tohoto počtu se k německé národnosti nehlásilo 68 studentů. Co se týče dalších druhů vysokých škol, nebyly již preference zkoumaných národnostních skupin totožné.⁴⁷

S ohledem na jejich počet, volili jedinci československé a jiné národnosti jako další v pořadí filozoficko–teologické vysoké školy, které od LS 1928 do ZS 1932/33 navštívilo celkem 39 z nich. 30 posluchačů pak studovalo na některé ze zemědělských vysokých škol a pouze tři byli přijati ke studiu na některou z lesnických akademií. Aby byl výčet říšských vysokoškolských institucí úplný, chybí ještě zmínit báňské a pedagogické akademie a veterinární vysoké školy. Ani jeden z těchto typů škol však v daném období žádný Čechoslovák jiné než německé národnosti nenavštěvoval.⁴⁸

Statistika zohledňující návštěvnosti škol československými Němci by báňské akademie naopak zařadila na čtvrté místo, neboť ji od LS 1928 do ZS 1932/33 navštívilo celkem 89

---

⁴⁵ Výše uvedené údaje byly získány na základě využití údajů z HOCHSCHULVERWALTUNGEN (Hrsg): *Deutsche Hochschulstatistik*, Bd. 1–10 (1928–1933).

⁴⁶ *Ibid.*

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ *Ibid.*

z nich.⁴⁹ Fakt, že úřední statistiky neevidují žádného Čechoslováka neněmeckého původu, jenž by se zapsal ke studiu na vysoké škole tohoto typu, zatímco z řad jejich německy hovořících kolegů se jich rekrutovalo několik desítek, by mohl být vysvětlen prostou skutečností, že v Československu neexistovala žádná vzdělávací instituce s tímto zaměřením, jejímž vyučovacím jazykem by byla němčina. To samé platilo pro vysoké školy obchodní či veterinární.⁵⁰

52 československých Němců bylo v období od LS 1928 do ZS 1932/33 zapsáno na některé ze zemědělských vysokých škol a 32 jedinců německé národnosti si vybralo filozoficko-teologické zaměření. Pouhých 10 československých Němců pak zavítalo na některou z veterinárních vysokých škol a jeden jediný si pro své studium zvolil obor lesnictví. Žádný z nich pak nikdy nenavštěvoval některou z pedagogických akademií. Tento typ říšských vysokoškolských institucí tak jako jediný nepřivítal ve výše uvedených letech ani jednoho Čechoslováka té či oné národnosti.⁵¹

Statistiky podle místa studia

Na základě *Deutsche Hochschulstatistik* lze rovněž určit, která města byla našimi krajany upřednostňována. Zaměřme se nejprve na studenty československé a jiné národnosti imatrikulované na některé z říšských univerzit (viz příloha č. V, VI). Dostupné údaje vypovídají, že jejich nejčastější cílovou destinací byla univerzita v saském Lipsku, která od LS 1928 do ZS 1932/33 evidovala celkem 56 těchto studentů. Druhé místo v pořadí náleží nedaleké univerzitě v Halle, která v uvedeném časovém období hostila 36 neněmeckých Čechoslováků, přičemž stojí za povšimnutí, že největší „nápor“ zažila do roku 1930, od ZS 1930/31 zde pak pobýval vždy pouze jeden student. Až jako třetí v pořadí je s 32 posluchači Berlín, přičemž stojí za povšimnutí, že jen v ZS 1930/31 zde studovalo 10 studentů a zbylých 22 je rozptýlených po ostatních semestrech. Následuje bavorský Mnichov s celkem 21 imatrikulovanými jedinci. U ostatních univerzit nestoupl počet zapsaných Čechoslováků jiné než německé národnosti nad 10.

U Čechoslováků německé národnosti naopak jednoznačně vítězí hlavní město Berlín, ve kterém mezi LS 1928 a ZS 1932/33 studovalo celkem 407 jedinců. Lipská univerzita pak

---

⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁰ REMME (1932), s. 138.

⁵¹ HOCHSCHULVERWALTUNGEN, Bd. 1–10 (1928–1933).

zaujímá se 204 zapsanými posluchači druhé místo a pomyslné stupně vítězů uzavírá Mnichov, který si pro svá studia v daném období zvolilo 141 studentů. Jejich výraznější přítomnost vykazovala ještě univerzitní města Frankfurt n/M se 119 a Vratislav se 102 zapsanými československými Němci.⁵²

Toto rozdělení také více méně odpovídá obecnému trendu dané doby. Studenti si raději vybírali velká města, která jim vedle kvalitní univerzitní výuky a dobrých kontaktů mohla nabídnout rovněž multikulturní prostředí a široké spektrum kulturního vyžití ve formě divadel, muzeí, kaváren a jiných „radostí“ studentského života. Vedle Paříže, Londýna a Vídně těmto požadavkům v Německu nejlépe odpovídal právě Berlín, Mnichov a Lipsko.⁵³

Co se týče preferencí československých studentů vyjíždějících na technické školy v Německu, odcházeli studenti německé národnosti (viz příloha č. VII) za studiem technických oborů nejčastěji do Drážďan, kde jich od LS 1928 do ZS 1932/33 studovalo 450. 268 jejich kolegů si zvolilo za svůj cíl Mnichov a první trojici uzavírá Berlín s celkem 219 československými Němci. Podobná byla situace i u zbylých Čechoslováků (viz příloha č. VIII), jen s tím rozdílem, že nejčastěji vyhledávanou „technikou“ byla ta mnichovská, kam jich zavítalo celkem 37. Do Drážďan odešlo za technickými obory celkem 17 neněmeckých Čechoslováků a do Berlína jich zavítalo 13.

Třetím nejčastěji navštěvovaným typem vysokých škol ve výmarské republice byly z hlediska všech československých studentů vzdělávací instituce s obchodním zaměřením. Ty se nacházely v Prusku, a sice v Berlíně a Královci, přičemž statistiky mezi nimi bohužel nerozlišují a uvádějí pouze společný počet studentů, dále pak v Norimberku, Lipsku a Mannheimu (viz příloha č. VII, VIII). Obě národnostní skupiny, které mezi československými studenty rozlišujeme, volily jako nejčastější variantu Lipsko. Mezi LS 1928 a ZS 1932/33 zde studovalo celkem 89 československých Němců a 31 příslušníků československé národnosti. Na druhém místě pak stojí již zmíněné obchodní vysoké školy v Prusku, na které zavítalo celkem 83 studujících německé národnosti a 28 příslušníků

---

⁵² *Ibid.*

⁵³ KARÁDY, s. 381.

československé či jiné národnosti. U zbylých dvou výše zmíněných institucí se návštěvnost pohybovala již pouze v řádu jednotek.⁵⁴

2.2. Politické aspekty

2.2.1. Politické a ekonomické pozadí přijímání zahraničních studentů

Již na přelomu 19. a 20. století mířil do Německa za studii velký počet zahraničních studentů, neboť říšské vysoké školy jim díky své úrovni výuky měly co nabídnout. Tamní obyvatelstvo však nevnímalo tento trend příliš pozitivně.⁵⁵ Přinejmenším od počátku 20. století tak lze hovořit o převládajícím negativním vymezování se vůči zahraničním vysokoškolákům v rámci celé tamní společnosti, které nezůstávaly cizí ani extrémní názory.

Studium cizinců neváhali někteří veřejně označovat za skrytou formu podnikové špionáže, která nadto ještě ve výsledku může ohrozit stávající politický systém, protože formou výuky Německo cizím státním příslušníkům dobrovolně poskytuje pokrokové znalosti, jež později mohou být beze všeho využity proti samotnému „učiteli“. Hrozba byla též spatřována v politické orientaci zahraničních studentů, neboť „*pozorovány jsou obzvláště sociálně demokratické tendence, především u slovanských studentů*“.⁵⁶ Na základě těchto úvah docházelo i na vskutku silná slova, zahraniční posluchači byli označováni za „parazity“.⁵⁷

Argument, že skrze přijímání studentů z ciziny mohou být navazovány pro Německo výhodné osobní a obchodní vztahy, u veřejnosti příliš neobstál. Státy, které by se jevily z tohoto hlediska jako perspektivní, tedy Velká Británie, Francie či Spojené státy americké, ve skutečnosti vykazovaly nízký procentuální podíl na celkovém počtu příchozích studentů. Většina jich naopak pocházela ze zemí, které z říšského pohledu neměly potenciál jakkoliv přispět k vědeckému pokroku. Z toho plyne, že hlavní roli ve

---

⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵ IMPEKOVEN, s. 43.

⁵⁶ *Ibid.*, s. 46.

Původní text zní: „*insbesondere sozialdemokraticke Bestrebungen seien zu beobachten, vor allem bei den slawischen Studenten*“.

⁵⁷ *Ibid.*

vymezování se proti zahraničním studentům nehrála ani tak xenofobie obecně, jako spíše pocit, že společnost ze studentské mobility dostatečně neprofituje.

Tehdejší společnost rovněž stále hlasitěji odmítala považovat počty cizinců na německých vysokých školách za jakýsi barometr úrovně tamní výuky, ba naopak. Příliš velký zájem zahraničních posluchačů s sebou začal přinášet obavy o úroveň výuky, a to především z důvodu nevalného mínění o kvalitách převažujících studentů z východu. Reputace německých vysokých škol se stále se rozšiřujícími řadami cizích studentů se ocitala z tohoto pohledu spíše v ohrožení.⁵⁸

Tyto úvahy vyústily ve snahu o cílenou eliminaci zahraničních studentů, pročež bylo překročeno ke konkrétním opatřením. Obranou proti jejich náporu se měl stát například *numerus clausus*, zavedený již v roce 1913. Toto omezení stanovilo maximální počet 900 posluchačů jedné národnosti na všech říšských univerzitách. Českoslovenští studenti se jím však nemuseli cítit nijak dotčeni, protože počet všech Čechoslováků studujících v Německu stanoveného maxima zdaleka nedosahoval. Přestože byl *numerus clausus* oficiálně určen všem státům, byl v praxi namířen především proti Rusku, ač to nemohlo být v daném opatření z politických důvodů výslovně uvedeno.⁵⁹

Dobrá pověst říšských vysokých škol nakonec dostala trhliny ze zcela jiných důvodů, než jakým byl vysoký počet zahraničních studentů. Svou roli v tom sehrála 1. světová válka, která ve výsledku přinesla řadu změn, mimo jiné i na poli spolupráce ve vědeckých kruzích. Zásadně však ovlivnila i náhled na akademickou peregrinaci.

Jak již bylo zmíněno výše, před vypuknutím válečného konfliktu v roce 1914 nebylo německé veřejné mínění příliš nakloněno jakýmkoliv snahám o podporu posluchačů z ciziny a proti jejich rozrůstajícím se řadám se vymezovalo negativně.⁶⁰ I bezprostředně po skončení války bylo ještě rozhodnutí o imatrikulaci zahraničního vysokoškoláka silně ovlivněno politickými vztahy jeho vlasti s Německem. K žádosti o přijetí tehdy muselo být dokonce přiloženo i zvláštní potvrzení o přátelském postoji uchazeče vůči Německu, a sice tzv. *Bescheinigung der Deutschfreundlichkeit*. Tento striktní přístup se ovšem měl již brzy

---

⁵⁸ *Ibid.*, s. 47.

⁵⁹ DREWEK, s. 208–210.

⁶⁰ IMPEKOVEN, s. 53–54.

změnit.⁶¹ Porážka Trojspolku a podpis versailleské mírové smlouvy s sebou přinesly i mezinárodně politickou izolaci Německa, ze které bylo potřeba najít východisko. Jednou z diskutovaných možností, jak získat zpět své mocenské postavení, bylo i využití potenciálu tamního vysokého školství, neboť v této oblasti se Německo do určité míry stále ještě mohlo považovat za světovou velmoc.

Ministerstvo zahraničních věcí⁶², které bralo v dřívějších dobách aspekty týkající se studia cizinců v Německu při svém rozhodování sotva v potaz, učinilo z akademické peregrinace politikum a otázka studentské mobility tak měla mít napříště vliv na utváření zahraniční politiky.⁶³ Základem kulturně politických snah výmarské republiky se zjednodušeně řečeno stala podpora studia cizinců na tamních vysokých školách v rozumné míře, s vidinou, že se tyto studenti posléze vrátí do své vlasti, kde se usadí na řídicích postech a budou zde šířit proněmeckou náladu. Částečně se tak dělo i s pomocí finančních prostředků výmarské republiky. Extremistická představa zahraničního studenta jako parazita však nikdy zcela nezmizela, pouze zůstala na čas skryta, aby se opět mohla projevit později v souvislosti s rasovou otázkou v nacistickém Německu.⁶⁴

Přejít od teoretických úvah k jejich praktické aplikaci se však ukázalo být komplikovanějším, než se mohlo zdát, a to hned z několika důvodů. První překážku německým snahám položilo rozhodnutí konference Mezinárodní akademie věd, která se sešla v říjnu 1918 v Londýně. Výsledkem jejího jednání byl bojkot německé vědy, který měl trvat dalších dvacet let. Toto rozhodnutí však mělo ve výsledku i pozitivní efekt. Němečtí akademici, jejichž prestiž v důsledku války velmi utrpěla, viděli ve zmíněném bojkotu analogii k Versailleské mírové smlouvě. O to větší proto byla jejich motivace se navzdory nepříznivé situaci vrátit zpět na vrchol.⁶⁵

V roce 1919 se znovu rozhořela diskuze na téma přílišné benevolence při přijímání cizinců na německé vysoké školy. Rozpoutala ji především špatná hospodářská situace v Německu ve spojení s rychle se zvyšujícími počty zahraničních studentů, pro které se z valutových

---

⁶¹ Volkhard LAITENBERGER: *Akademischer Austausch und auswärtige Kulturpolitik 1923–1945*. DAAD 1923–1945, Göttingen 1976, s. 247.

⁶² Německý výrazní zní *Auswärtiges Amt* (AA).

⁶³ IMPEKOVEN, s. 53–54.

⁶⁴ *Ibid.*, s. 51–52.

⁶⁵ *Ibid.*, s. 53–55.

důvodů stalo studium ve výmarské republice velmi zajímavým.⁶⁶ Prudký nárůst „zahraniční konkurence“ se neshledal s přílišným nadšením především u domácího studentstva. Jeho převážně odmítavý postoj vůči cizincům byl sice brán v potaz, ale rozhodující roli hrály politické záměry státu na mezinárodním poli.⁶⁷

Na nápor zahraničního studentstva reagovala většina univerzit přechodně výrazným navýšením studijních poplatků a následovala i jiná opatření, která se rozhodně neslučovala s původním plánem stát se znovu Mekkou zahraničních studentů. Saská vláda například na omezenou dobu zcela zastavila přijímání studentů z ciziny a v Berlíně bylo po určitou dobu od zahraničních hostů (včetně studentů) vyžadováno, aby za vše platili dvojnásobnou cenu.⁶⁸

„Coby inflační spekulante zaplavují německé vysoké školy a podílí se tak se svou lepší valutou na výprodeji Německa,“⁶⁹ těmito slovy zhodnotil situaci pozdější představitel Humboldtovy nadace, Kurt Goepel, a vystihl tak opětovnou, avšak pouze krátkodobou změnu nálad ve společnosti. Předseda svazu německých vysokých škol Schenck zase upozorňoval na fakt, že část studentů do Německa vůbec nemíří v první řadě kvůli studiu, ale právě a pouze z důvodu nízkých nákladů na živobytí: „nezajímá je ani univerzita, ani věda“.⁷⁰

Rozjiřené veřejné mínění se uklidnilo se stabilizací poměrů na finančním trhu po roce 1923, kdy Německo přestalo být z valutového hlediska až tak zajímavým. Hlavní nápor ze strany zahraničních studentů polevil a jejich novým preferovaným cílem se stala především Francie. Francouzi již nějakou dobu vedli kampaň cílenou právě na zahraniční studenty a podobně si počínala i Velká Británie a Spojené státy americké. Když se pak po rozpadu Rakouska–Uherska začaly tímto směrem angažovat i nově vzniklé státy, například sousední Československo, začalo se Německo strachovat, že bude i v oblasti vysokého

---

⁶⁶ *Ibid.*, s. 56.

⁶⁷ LAITENBERGER, s. 246.

⁶⁸ IMPEKOVEN, s. 56.

⁶⁹ *Ibid.*, s. 56–57.

Původní text zní: „Als Inflationsspekulanten überschwemmen sie die deutschen Hochschulen und hätten sich so mit ihren besseren Valuten am Ausverkauf Deutschlands beteiligt.“

⁷⁰ LAITENBERGER, s. 249.

Původní text zní: „[sie] kümmern sich weder um die Universität noch um die Wissenschaft.“

školství odstaveno na druhou kolej. Úbytek zahraničních studentů, jenž by byl ještě před vypuknutím 1. světové války vítaným jevem, byl nyní, když byla výmarská republika mezinárodně politicky i hospodářsky izolovaná, považován jen za další neúspěch.⁷¹

Shrneme-li dosavadní poznatky, byly to tedy především tři hlavní faktory, které silně ovlivnily německou zahraniční politiku po roce 1918, a sice mezinárodní izolace na poli politickém, bojkot německé vědy a s tím spojený rostoucí kulturně politický význam Francie, jenž byl v Německu pozorován se značnou nelibostí. Výsledkem úvah o adekvátní reakci bylo přehodnocení německého postoje vůči zahraničním studentům, které by však vzhledem k výše uvedenému nemělo být idealizováno. Podle Impekovena šlo zkrátka jen o jiný druh války, jejímž cílem nebylo nic jiného, než obnovení mocenského postavení Německa pomocí prostředků, které mělo vzhledem k situaci panující na politické scéně momentálně k dispozici.⁷²

Nyní však bylo potřeba přejít k praktické aplikaci nastíněného plánu a najít vhodný nástroj, jehož pomocí by bylo možno nalákat perspektivní zahraniční studenty ke studiu na některou z německých vysokých škol. Na počátku roku 1924 se objevily první konkrétní úvahy o vzniku instituce, jejíž hlavní činností se měla stát podpora zahraničních studentů. Nově vzniklá nadace měla cílit především na země, se kterými mělo Německo v úmyslu do budoucna udržovat dobré vztahy na poli politickém, hospodářském i kulturním, a to platilo především pro jihovýchodní Evropu.⁷³ Cizinci se tedy napříště měli neoficiálně rozdělovat na „žádoucí“ a „nežádoucí“. Kromě studentů z Balkánu pak vítanou skupinou byli především tzv. *Auslandsdeutsche*, tedy jedinci s německou národností, kteří však byli občany jiného státu.⁷⁴

Právě otázka, kdo má být označován jako *Auslandsdeutscher*, byla zpočátku též předmětem častých sporů. Po 1. světové válce se hodnotící kritéria ustálila na jednoduchém principu. Za Němce mohl být považován každý jedinec, jehož mateřským jazykem byla němčina a který se pohyboval v německém kulturním prostředí. Svou sílu tato skupina umocňovala i zakládáním nejrůznějších spolků. Smyslem existence těchto

---

⁷¹ IMPEKOVEN, s. 57–58.

⁷² *Ibid.*, s. 59–60.

⁷³ *Ibid.*, s. 65.

⁷⁴ *Ibid.*, s. 47.

organizací byla především touha po zrovnoprávnění s říšskými Němci a s tím spojené zvýhodnění vůči cizincům ostatních národností, jehož také v průběhu 20. let dosáhly.⁷⁵

Vraťme se ale zpět k zahraničním studentům obecně. Od začátku bylo jasné, že nejpalčivější problém pro ně představuje otázka financování studia. Pokud tedy nechtělo Říšské ministerstvo zahraničních věcí dopustit, aby jeho plán ztroskotal hned na počátku, muselo se urychleně zasadit o plošné odstranění všech zvláštních cizineckých poplatků a postavit tak i zahraničního studenta neněmeckého původu v tomto ohledu na roveň říšského Němce.

Již v únoru 1924 proto ministerstvo dosáhlo u německé *Hochschulkonferenz*⁷⁶ příslibu, že tato k odstranění cizineckých poplatků v nejbližší době přistoupí.⁷⁷ Řada zemí v čele s Pruskem, jehož podpora pomohla toto rozhodnutí prosadit, tak učinila hned v následujícím zimním semestru 1924/25 a jejich příkladu následovaly postupně i všechny ostatní, protože nejpozději v roce 1927 byli studenti z ciziny v tomto ohledu zrovnoprávnění s Němci ve všech částech země.⁷⁸ Zároveň s odstraněním zvláštních cizineckých poplatků se Říšské ministerstvo zahraničních věcí pokusilo urychleně řešit situaci těch studentů, kteří i po konci doby inflační v Německu zůstali, přestože takové rozhodnutí mnohé z nich uvrhlo do finanční tísně. Ze svých rezerv uvolnilo ministerstvo v akademickém roce 1924/25 za tímto účelem zhruba 100 000 říšských marek.⁷⁹

Hlavním prostředkem k získání pozornosti zahraničních studentů se však měl stát již zmíněný stipendijní fond. Vzhledem k politickému pozadí této zamýšlené podpory bylo ovšem nevyhnutelné stanovit jiná kritéria, než podle jakých byly nejrozličnější studentské podpory, jejichž ráz byl víceméně charitativní, vypláceny doposud. Úspěch nového stipendijního programu neměl být měřen kvantitou, nýbrž kvalitou stipendistů. Ideálním uchazečem byl nadaný jedinec, přátelský vůči všemu německému, od nějž se dalo očekávat, že po návratu zpět do vlasti bude svůj pozitivní postoj ke všemu německému

---

⁷⁵ REMME (1932), s. 38.

⁷⁶ Český překlad zní *Konference vysokých škol*. Jednalo se o shromáždění jednotlivých zemských vysokoškolských referentů, jehož cílem bylo zlepšit celoněmeckou koordinaci při řešení problémů týkajících se vysokých škol.

⁷⁷ IMPEKOVEN, s. 66.

⁷⁸ LAITENBERGER, s. 253.

⁷⁹ IMPEKOVEN, s. 66.

dále šířit, jedno jakým způsobem a v jaké oblasti. Finanční poměry uchazeče neměly napříště hrát při vyhodnocování přihlášek žádnou roli.⁸⁰

Říšskému ministerstvu zahraničí také velmi záleželo na tom, aby se tento jeho záměr nestal očividným, protože nemělo v úmyslu se veřejně prezentovat jako finanční zdroj nově vzniklé stipendijní organizace. Aby byla skryta jeho zainteresovanost v tomto projektu, bylo rozhodnuto, že nadace bude navenek vystupovat jako privátní instituce.⁸¹ Toto „krytí“ mělo být umocněno pojmenováním po nějaké významné osobnosti z minulosti, čímž se mělo docílit zdání, že se vlastně ani nejedná o novou organizaci. Na základě těchto úvah vznikl název *Alexander von Humboldt–Stiftung* (AvH).⁸² K oficiálnímu zřízení této nadace došlo 16. června 1925 a s udělením prvních stipendií se počítalo pro následující zimní semestr,⁸³ přičemž cílovou skupinu představovali především studenti společenských věd. Zřízení AvH se stalo prvním výrazným krokem na cestě k naplnění kulturně politických předsevzetí Říšského ministerstva zahraničních věcí. Další měly následovat.⁸⁴

Navzdory všem snahám nebyly v prvních letech ambice Říšského ministerstva zahraničních věcí naplněny. Německo se stále ještě mělo co učit od úspěšnějších Francouzů, jejichž kulturní propaganda byla jednoduše na vyšší úrovni. Jako jeden příklad za všechny uveďme report Německého vyslanectví v Bělehradě z května 1926, který informuje, že cena 5 RM za publikaci *Die Hochschulen Deutschlands*⁸⁵, jež má sloužit k propagaci říšského vysokého školství, je pro tamní studenty příliš vysoká, a upozorňuje, že obdobnou brožuru francouzská strana distribuuje zcela zdarma. V oblasti sebepropagace tedy Německo stále zaostávalo, v porovnání s dřívějším stavem mu však již nebylo možno upřít alespoň snahu.⁸⁶

Hned na počátku existence nové nadace se také objevil problém v rivalitě AvH a dalších, již existujících institucí, především Akademické výměnné služby (AAD)⁸⁷, která vznikla

---

⁸⁰ *Ibid.*, s. 69–70.

⁸¹ *Ibid.*, s. 71.

⁸² Český překlad zní *Nadace Alexandra Humboldta*.

⁸³ *Ibid.*, s. 82–83.

⁸⁴ *Ibid.*, s. 75.

⁸⁵ Český překlad zní *Německé vysoké školy*.

⁸⁶ *Ibid.*, s. 69.

⁸⁷ Český překlad zní *Akademická výměnná služba*.

v létě 1924 při heidelberské univerzitě.⁸⁸ Tato organizace sice nebyla pro československého studenta ve zkoumaném období příliš zajímavá, neboť ve 20. letech bylo jejím prvořadým cílem rozvinutí studentské výměny se Spojenými státy americkými,⁸⁹ je potřeba ji však zmínit v souvislosti s organizací německých stipendijních programů obecně. Zmíněný konflikt se neodehrával ani tak mezi oběma nadacemi jako takovými. Šlo předně o spor o kompetence mezi dvěma ministerstvy. Zatímco za AvH stálo Říšské ministerstvo zahraničních věcí, fungovala AAD pod záštitou Pruského ministerstva pro vědu, kulturu a vzdělávání.⁹⁰ Dle říšské ústavy mělo ministerstvo zahraničních věcí v kulturních otázkách i v oblasti vysokého školství spolupracovat s jednotlivými zeměmi. Právě zmíněné pruské ministerstvo jej se svými kulturně politickými iniciativami často obcházelo.⁹¹

Aby situace nebyla příliš jednoduchá, usnesl se i *Verband der deutschen Hochschulen*⁹², že je na čase, aby se také více zapojil do mezinárodní studentské mobility, a za tímto účelem založil organizaci *Deutsche Akademische Auslandstelle* (DAAS^t)⁹³. Na místo kooperovaného postupu najednou existovalo několik organizací s podobným cílem, což rozhodně nebylo ku prospěchu věci. Složitě vzájemné vztahy byly nakonec vyřešeny 1. 1. 1931 vznikem zaštiťující organizace *Deutscher Akademischer Austauschdienst* (DAAD)⁹⁴. Ve skutečnosti zůstaly sice všechny zmíněné nadace zachovány, došlo ale k jejich vzájemnému provázání pod záštitou DAAD. V praxi bylo sblížení dosaženo například tím, že některé osoby zastávaly v každé z organizací některou z předních funkcí. Pro samotný postup při udělování stipendií však neměla tato fúze přílišný význam.⁹⁵

Jak je zřejmé z dosavadního výkladu, došlo v průběhu dvacátých let k viditelné změně postoje ke studentské mobilitě, a to zejména na vyšší úrovni. Nelze však předpokládat, že

---

⁸⁸ *Ibid.*, s. 67.

⁸⁹ Hansgerd SCHULTE: *Der Deutsche Akademische Austauschdienst 1925/1975, Versuch einer kritischen Bilanz*, in: DAAD (Hrsg.): *Der Deutsche Akademische Austauschdienst 1925 bis 1975. Beiträge zum 50 jährigen Bestehen*, Bonn 1976, s. 19.

⁹⁰ Německý výraz zní *Preußisches Ministerium für Wissenschaft, Kunst und Volksbildung*.

⁹¹ IMPEKOVEN, s. 85–86.

⁹² Český překlad zní *Svaz německých vysokých škol*.

⁹³ Český překlad zní *Akademická výměnná kancelář*.

⁹⁴ Český překlad zní *Německá akademická výměnná služba*.

⁹⁵ IMPEKOVEN, s. 87–88.

společnost byla v tomto ohledu zcela jednotná. Objevily se i odmítavé reakce, a to především ze strany Němců dlících v cizině, kteří kritizovali využívání německých peněz ve prospěch cizinců, když by pomoc ocenili jistě i domácí studenti. Nutno podotknout, že tito kritici neměli vzhledem k utajené angažovanosti ministerstva zahraničních věcí tušení, že zmíněné finance nepochází ze soukromých zdrojů, nýbrž přímo od státu. V opačném případě by jejich rozhořčení bylo jistě větší.⁹⁶

24. června 1929 vystoupil s plamennou obhajobou proti podobným výtkám sám tehdejší ministr zahraničních věcí Gustav Stresemann: *„Se znepokojením sleduji, jak v porovnání s dřívějškem klesl počet zahraničních studentů v Německu. Jak mylný je názor, že je tu snad německým studentům zabíráno místo! Jakou chybou je neschválit prostředky, když je to možné, a nevytvořit těmto k nám přicházejícím studentům příjemné prostředí a vše jim usnadnit. Vždyť se pozdějším německým generacím jednou vše vrátí! Proč je nám mnoho světových osobností příznivě nakloněno? Protože zde kdysi byli, protože přijali německého ducha, protože splynul s jejich duší, a odsud plyne náklonnost k naší zemi. A proto, ať bude finanční situace jakkoliv složitá, myslíte jen na jedno! To není, jak se v uvozovkách říká „internacionalizující politika“, to je ta nejlepší německá politika, politika porozumění mezi národy v německém smyslu. Pokud nechceme zaostávat za ostatními národy, musíme tuto politiku znovu oživit.“*⁹⁷

---

⁹⁶ Ibid., s. 89–90.

⁹⁷ Ibid., s. 91–92.

Původní text zní: *„Ich sehe mit Schrecken, wie die Zahl der ausländischen Studenten in Deutschland gegenüber der früheren Zahl zurückgegangen ist. Wie unrichtig ist die Auffassung, dass hier irgendwie den deutschen Studenten etwa der Platz weggenommen würde! Wie falsch ist es, nicht die Mittel zu bewilligen, wenn man es kann, um diesen zu uns kommenden Studierenden angenehme Aufenthaltsräume zu geben und ihnen alles zu erleichtern. Das kommt doch den späteren Generationen in Deutschland wieder zugute. Weshalb sind denn viele Persönlichkeiten in der Welt uns in treue zugeneigt? Weil sie einmal hier gewesen sind, weil sie den deutschen Geist in sich aufgenommen haben, weil dieser sich mit ihrer Seele vermählt hat, und daraus eine Hinneigung zu unserem Lande kommt. Und deshalb, so schwer die gesamten Finanzverhältnisse sich gestalten werden, denken sie an das eine! Das ist nicht, wie man es oft in Anführungszeichen sagt „internationalisierende Politik“, das ist die beste deutsche Politik, Politik einer Völkerverständigung im deutschen Sinne. Und wenn wir gegenüber anderen Nationen nicht zurückbleiben wollen, dann müssen wir das wiederherstellen.“*

Tato trefná slova byla vůbec prvním veřejným vyjádřením názoru ministra zahraničních věcí na téma studium cizinců ve výmarské republice. Slibně se rozvíjející plán na *Locarno intellectuel*⁹⁸ ovšem neměl mít již dlouhého trvání. Zastavil ho krach na newyorské burze a následná hospodářská krize, která dopadla i na Německo a odrazila se na výši finančních prostředků, které měla nadace *Alexander von Humboldt–Stiftung* k dispozici. V důsledku průběžných škrtů musela AvH na začátku ZS 1931/32 konstatovat značné finanční potíže.

S ohledem na tyto okolnosti došlo i k přehodnocení priorit zahraniční politiky. Říšské ministerstvo zahraničních věcí vydalo počátkem roku 1932 pokyn k výraznému omezení výplaty stipendií, která se napříště měla udílet jen opravdu velmi perspektivním uchazečům. V LS 1932 financovalo svá studia s pomocí stipendia AvH již pouze devět studentů.⁹⁹ V tomto kontextu je zajímavé uvést, že pro následující akademický rok 1932/33 získal toto stipendium ke svému dalšímu studiu na filozofické fakultě v Berlíně i Dr. phil. Jan Patočka.¹⁰⁰

Ke zvratu tohoto negativního vývoje došlo až s Hitlerovým nástupem do funkce říšského kancléře v lednu 1933, s nímž se Německo začalo opět částečně dostávat do izolace.¹⁰¹

2.2.2. Národnostní faktor

Pozastavme se nyní nad tím, jaký vliv měla státní příslušnost, resp. národnost zahraničního studenta na způsob, jakým s ním bylo v Německu zacházeno.

Celkem výstižně popsal poměry, jež v tomto směru panovaly na říšských vysokých školách, ve své zprávě o ZS 1924/25 československý student Karel Kraus, zapsaný toho času na univerzitě ve Frankfurtu. Pozastavuje se například nad činností berlínského Ministerstva kultu a vyučování¹⁰², kde tehdy pro záležitosti spojené se studiem cizinců existovala zvláštní sekce, v jejímž čele měl stát jistý Dr. Remme.

Německé vysoké školy se v době inflace těšily enormnímu zájmu ze strany zahraničních studentů. Tamní Ministerstvo kultu a vyučování bylo proto doslova zavaleno žádostmi o

---

⁹⁸ Locarnská konference definitivně ukončila izolaci Německa na evropské politické scéně. Plány na *Locarno intellectuel* tedy spočívaly ve snaze dosáhnout téhož v oblasti vědy a vzdělání.

⁹⁹ IMPEKOVEN, s. 92–94.

¹⁰⁰ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1932, kart. B 365, 20. 10. 1932.

¹⁰¹ IMPEKOVEN, s. 92–94.

¹⁰² Německý výraz zní *Kultusministerium*.

jejich přijetí. Vedle studentů z preferovaných sousedních západních států se mezi nimi objevovali rovněž zájemci o studium ze zemí východní a jihovýchodní Evropy, ve velké míře pak např. jugoslávští a bulharští státní příslušníci. Důležitou roli při rozhodování o přijetí hrála politika a šance na kladné vyřízení požadavku se tak zvyšovaly či naopak snižovaly v závislosti na národnosti a zemi původu příslušného žadatele. Dle Krause tak byli na základě tohoto klíče Jugoslávci a Bulhaři přijímáni téměř bez výjimky, o něco horší byly šance Maďarů, za nimi následovali Poláci a nakonec Čechoslováci.

Ani žádosti československých studentů nebyly posuzovány všechny stejně. V jejich případě je nutno rozlišovat čtyři kategorie. Nejlepší výchozí pozici měli samozřejmě jedinci s německou národností. Za nimi následovali Maďaři, kteří se, ač také cizinci, mohli stran Ministerstva kultu a vyučování těšit vstřícnějšímu postoji. Další kategorii představovali českoslovenští židé, z nichž ti, kteří se přihlásili k německé národnosti, nebyli považováni za zahraniční posluchače. Poslední v řadě pak byli studenti s národností československou, resp. českou či slovenskou, kteří se v důsledku svého původu museli potýkat s horšími podmínkami než výše zmíněné národnostní skupiny. Mělo se tak dít navzdory ujišťování Německého velvyslanectví v Praze, které v pražském tisku ke studiu ve výmarské republice lákalo s tím, že podmínky jsou pro cizince a pro domácí studenty stejné. Kraus k tomuto tématu uvádí ve své zprávě o ZS 1924/25 jako důkaz několik příkladů z praxe.

V zimním semestru 1924/25 sice byla zrušena zvláštní přírážka, kterou museli zahraniční posluchači platit navíc vedle běžných poplatků, velká část Němců se ovšem mohla domoci osvobození i od některých studijních poplatků, na což cizinec bez výjimky nárok neměl. To je tedy první uváděný znak nerovnoprávného přístupu k oběma skupinám.

Jako další příklad zmiňuje Kraus dostupnost doktorského studia. V době, kdy zde studoval, měli být Čechoslováci v Německu připouštěni maximálně k doktorským zkouškám z politických věd. Zatímco v případě domácího studenta bylo svolení ke složení doktorské zkoušky v gesci děkanátu příslušné fakulty, cizinci se museli se stejnou žádostí obracet na již zmíněnou cizineckou sekci Ministerstva kultu a vyučování. „*A tu by se mohly psát dlouhé kapitoly o šikanování českých studentů,*“¹⁰³ píše Karel Kraus. Jako příklad uvádí své zkušenosti ohledně absolventů československých reálných škol, kteří byli připouštěni

---

¹⁰³ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1924–1926, kart. B 390, 10. 11. 1924.

k doktorské zkoušce pouze za splnění určitých podmínek. Vedle složení doplňkové maturity z latiny v rozsahu látky humanistického gymnázia museli projít i vyšším počtem semestrů. Naopak jejich němečtí spoluobčané, kteří absolvovali československé reálné školy ve svém mateřském jazyce, byli tohoto martýria při cestě za doktorským titulem navzdory stejnému druhu vzdělání ušetřeni a ke zkoušce byli připuštěni bez zbytečných průtahů. Výjimečnou nebyla ani situace, kdy studentovi německé techniky v Brně byly plně započteny všechny semestry strávené na této vysoké škole a naopak student české techniky v Praze až po dlouhém vyjednávání a zapojení Československého vyslanectví v Berlíně dosáhl uznání pouze poloviny absolvovaných semestrů, pročež byl nucen své další studium o rok prodloužit.

Po tomto výčtu těžkostí, jimž museli českoslovenští studenti jiného než německého původu ve výmarské republice čelit jen na základě své národnosti, nepřekvapí, že výše zmíněný Dr. Remme, vedoucí cizinecké sekce Ministerstva kultu a vyučování, své sympatie vůči československým Němcům ani nijak neskrýval a jakožto bývalý posluchač vídeňské univerzity se s nimi snad cítil být určitým způsobem spřízněn. V souvislosti s tímto nerovným postavením části československých studentů vyzdvihuje Kraus činnost Československého velvyslanectví v Berlíně, které „s velkou laskavostí vychází každému československému studujícímu vstříc a snaží se jej v jeho záležitostech na ministerstvu vyučování co nejúčinněji podporovati“.¹⁰⁴

Otázkou zůstává, zda výše popsané ústrky souvisely jen a pouze s neněmeckým původem dotčených studentů. Zmiňovaný Dr. Remme se zdá být totožným s Prof. Dr. Karlem Remmem, který nebyl v kruzích majících co dočinění se zahraničními studenty žádnou neznámou. Karl Remme disponoval mimořádnými jazykovými znalostmi, které mu umožnily se postavit do čela *Prüfungsstelle für Auslandszeugnisse*¹⁰⁵. S touto funkcí bylo rovněž spojeno místo vedoucího již zmíněné instituce *Das Akademische Auskunftsamt*, jejímž hlavním úkolem byl výzkum v oblasti vzdělávacích systémů. Mimo to však například od roku 1920 organizoval jazykové kurzy určené pro cizince. Velký zájem o ně vedl až k založení dalšího zvláštního institutu, a sice *Deutsches Institut für Ausländer*¹⁰⁶, jehož vedení se ujal rovněž Remme, který, jak je vidno z kumulace jeho funkcí, nebyl

---

¹⁰⁴ *Ibid.*

¹⁰⁵ Český překlad zní *Komise pro posuzování zahraničních vysvědčení*.

¹⁰⁶ Český překlad zní *Německý institut pro cizince*.

rozhodně žádným neznámým úředníkem. Byl dokonce považován za jakéhosi „*průkopníka podpory zahraničních studentů v Německu*.“¹⁰⁷

Tento obraz Prof. Dr. Remmeho se tedy poněkud liší od představy, kterou člověk získá po přečtení zprávy studenta Karla Krause. Při snaze najít jiné a méně stereotypní vysvětlení pro proklamované „šikanování“ československých studentů stran „zaujatého“ Němce stojícího v čele pro cizince důležitých úřadů se nabízí ještě další možné odůvodnění než národnostní původ. Je jím nedůvěra v úroveň československého školství. Jak je zřejmé z předchozího výčtu funkcí, jež Remme zastával, právě porovnávání jednotlivých vzdělávacích systémů bylo náplní jeho práce. Právě v jednom ze svých děl, jež bude zevrubněji představeno v kapitole týkající se studijních aspektů, uvedl, že na německých vysokých školách v Československu je studium organizováno na rozdíl od těch zbývajících stejným způsobem jako na říšských vzdělávacích institucích. Z tohoto pohledu se tedy rozdílný přístup ke studentům obou národností může zdát jako opodstatněný.¹⁰⁸

Toto je však pouze hypotéza ve snaze nevidět věci černobíle. Bez získání bližších informací o osobě Prof. Dr. Remmeho lze těžko objektivně posoudit, jaký byl jeho osobní postoj konkrétně k Čechoslovákům neněmecké národnosti a zda a do jaké míry se do jeho jinak záslužné práce nějak promítaly osobní antipatie či atmosféra ve společnosti. Ta ostatně nebyla v tehdejší době Čechoslovákům příliš nakloněna, což podporuje oprávněnost Krausovy kritiky.

Nepřátelské naladění vůči Československu na akademické půdě ostatně přizívovali i samotní českoslovenští Němci. Bez nadsázky se dá říci, že vzájemný vztah Čechů a Němců na domácí půdě byl jedním z důležitých faktorů ovlivňujících postavení studentů československé národnosti v Německu. Jako příklad uveďme bezprostřední poválečnou dobu a česko–německé nepokoje z roku 1920, které měly dočasný dopad i na československé studenty v Lipsku. Zpráva tamního Místokonzulátu Československé republiky z 19. 11. 1920 informuje o následující události: „*Dnes ráno byli vyzváni všichni vysokoškolští studenti, aby se dostavili ve 12 hodin v poledne do Wandelshalle v univerzitě k rozmluvě. Dostavilo se asi 200 studentů. Po krátkém proslovu zahajovatele o událostech v Praze ve smyslu referátu zdejších deníků byla navržena následující rezoluce:*

---

¹⁰⁷ IMPEKOVEN, s. 66–67.

¹⁰⁸ REMME (1932), s. 138.

1) vyloučení všech čs. studentů na zdejší univerzitě 2) zakročení u německé vlády, aby zamezila dalším výtržnostem v ČSR proti Němcům 3) zaslání pozdravů a projevu sympatie s německými studujícími v Praze. Resoluce tato byla aklamací schválena.“¹⁰⁹

Pro zasazení této události do dějinného kontextu je na místě zmínit, že vztahy mezi Čechy a Němci byly samozřejmě napjaté již od vzniku samostatného Československa. Situace se nezlepšila ani v průběhu roku 1920. Německé obyvatelstvo si mimo jiné stěžovalo na jazykovou diskriminaci i ústrky v oblasti školství. Řada původně banálních konfliktů v Jihlavě, Teplicích a na Chebsku se vyostřila. Přitom na počátku stál ve většině případů prostý spor o odstranění soch, které ztvárňovaly osobnosti spjaté s Čechy „nenáviděnou“ habsburskou monarchií. Útok německého obyvatelstva na Českou školu v Chebu, který přišel jako odvěta a byl pravděpodobně i do určité míry zveličen, našel ostrou odezvu v Praze, kde prý bylo tehdy nebezpečné německy být jen promluvit.¹¹⁰ Ani *Dějiny univerzity Karlovy* však nehovoří o žádných konkrétních událostech z listopadu 1920 spjatých bezprostředně s německým studentstvem. S ohledem na výše zmíněné události uvádí pouze, že 17. 11. 1920 českoslovenští demonstranti během protiněmeckých bouří obsadili Stavovské divadlo i budovu Německého kasina. Budovy následně svěřili do rukou v té době finančně strádajícímu československému studentstvu, které však takový postup prostřednictvím svého svazu odmítlo a posléze navrátilo nemovitosti jejich majitelům.¹¹¹

I v průběhu dalších let působili českoslovenští Němci stále negativně na postavení svých slovanských spoluobčanů ve výmarské republice. Servítky si v tomto ohledu nebere ani Informační kancelář pro studium v cizině, která ve své zprávě z listopadu 1926 hovoří o přítomnosti padesáti československých posluchačů německého původu studujících v Berlíně, jejichž nebezpečnost republiky spočívá v jejich silném protičeskoslovenském postoji, který přenášejí na své říšskoněmecké kolegy. Tento trend byl dle jejího vyjádření markantní například na tamní vysoké škole *Deutsche Hochschule für Politik*¹¹² či na rovněž berlínském institutu *Preussisches Institut für Zeitkunde*.^{113,114}

---

¹⁰⁹ AMZV, Politické zprávy 1918–1977, Lipsko 1920–1921, 19. 11. 1920.

¹¹⁰ KLIMEK, s. 211–216.

¹¹¹ HAVRÁNEK, s. 30–31.

¹¹² Český překlad zní *Vysoká škola politická*.

¹¹³ Český překlad zní *Institut soudobých dějin*.

¹¹⁴ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1926–1927, kart. B 119, 27. 11. 1926.

2.3. *Finanční aspekty studia*

Atraktivita studia ve výmarské republice byla pochopitelně silně spjata s finančními nároky, které s sebou přinášelo. V letech 1922–1923 bylo Německo naplno zasaženo hyperinflací, hodnota papírové marky tedy prudce klesala.¹¹⁵ Finanční náročnost pobytu pro zahraniční studenty se tedy mohla jevit jako nízká, kdyby ovšem nedošlo z tohoto důvodu k deseti až dvacetinásobnému navýšení poplatků pro cizince. Semestrální poplatek zahrnující školné, zápisné a další nutné poplatky se vyšplhal až na 220 zlatých marek. Dle zprávy Informační kanceláře pro studium v cizině zhruba v 80 % žádostí zahraničních zájemců přistupovaly univerzity k prominutí této sumy. Vedly je k tomu především obavy z odlivu studentů do Francie. Ani tento krok ovšem nečinil studium v Německu v porovnání s ostatními zeměmi cenově výhodnějším a studia zde stále zůstávala dražší než například v sousední Francii či Švýcarsku.¹¹⁶ Při srovnání s poměry v tehdejší Československu v roce 1924 pak hovoříme o dvakrát až třikrát vyšších výdajích na cestu a pobyt ve výmarské republice. Za stravu zde pak bylo nutno vydat dokonce třikrát až čtyřikrát tolik. Vezmeme-li v potaz fakt, že životní náklady v sousedním a rovněž německy hovořícím Rakousku byly téměř totožné a strava jen nepatrně dražší, je nasnadě, že studium v Německu nebylo československým studentům v tomto období z finančních důvodů příliš doporučováno.¹¹⁷

2.3.1. Cestovní náklady

Československý student v poválečných letech nemohl doufat v získání jakýchkoliv výhod při cestování s německými drahami, a sice z „*valutových důvodů*“.¹¹⁸ Ke snahám o vyjednání takovýchto slev se vyjádřil *Auslandsamt der Deutschen Studentenschaft*¹¹⁹ následovně: „*U Říšských drah existují slevy na jízdném pouze pro studijní cesty, které byly stvrzeny akademickými úřady a kterých se účastní nejméně deset studentů a jeden vysokoškolský pedagog. Neexistují žádné slevy pro jednotlivce. Všechny naše snahy*

---

¹¹⁵ Helmut BRAUN: Inflation, 1914–1923, in: Historisches Lexikon Bayerns, dostupné z <http://www.historisches-lexikon-bayerns.de/artikel_44730> [cit. 4. 6. 2015].

¹¹⁶ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1922–1924, kart. B 63, 19. 2. 1924.

¹¹⁷ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1924–1926, kart. B 390, 15. 5. 1924.

¹¹⁸ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1922–1924, kart. B 63, 3. 7. 1923.

¹¹⁹ Český překlad zní *Zahraniční úřad německého studentstva*.

*dosáhnout u Říšského ministerstva dopravy podobných úlev, které by bez pochyby ocenili zahraniční studenti stejně jako jejich říšští kolegové, byly dosud marné.*¹²⁰ Dle odhadu Informační kanceláře za účelem vyčíslení veškerých nákladů na studium, vyšlo jízdné do Německa a zpět v roce 1926 v průměru na tehdejších 350 Kč. Tato částka je samozřejmě pouze orientační.¹²¹

Ve vysokoškolském průvodci z roku 1929 se již zmínka o možné slevě pro studenty objevuje. Nejednalo se ovšem o paušální zvýhodnění. Snížená cena se vztahovala pouze na přímou jízdu z pohraniční stanice do místa studia a posléze na cestu domů. V případě vícesemestrálního studia měl student nárok na toto zvýhodnění každý semestr. Slevu mohl uplatnit rovněž pro cestu na vánoční svátky, ovšem pouze pokud směřoval do vlasti za rodiči. Snížené jízdné však nebylo poskytováno automaticky. Jízdní doklad bylo nutno po příjezdu a úspěšné imatrikulaci odevzdat spolu s příslušnou žádostí na navrácení poloviny ze zaplacené částky.¹²² Dle podkladů z roku 1932 mohli studenti německých vysokých škol kromě výše zmíněného zvýhodnění získat na požádání i komplexní slevu ve III. třídě Říšských drah. Kromě těchto studentských slev neexistovala tehdy stále žádná jiná možnost slev pro jednotlivce.¹²³

Co se týče Československý drah, byla v roce 1926 studentům cestujícím do Německa za účelem studia poskytnuta sleva ve výši 50% z ceny jízdenky, ovšem pouze „*ve III. třídě vlaku osobního nebo rychlovlaku z Prahy do pohraniční stanice československé*“.¹²⁴ Získání této výhody bylo ovšem podmíněno žádostí vystavenou děkanátem příslušné československé univerzity, dále délkou studijního pobytu v zahraničí ve výši nejméně jednoho semestru a částečného či úplného osvobození od placení školného. Potřebné dokumenty měly být adresovány přímo Ředitelství státních drah v Praze. S vystavením příslušných slevových poukázek bylo dále spojeno kolkovné ve výši 50 haléřů a tzv. sepisné ve výši 2 Kč.¹²⁵

---

¹²⁰ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1924, kart. B 537, 24. 3. 1924.

¹²¹ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1926–1927, kart. B 119, 27. 11. 1926.

¹²² AKADEMISCHES AUSKUNFTSAMT BERLIN, s. 10.

¹²³ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1931–1933, kart. B 328, nedatováno.

¹²⁴ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1926–1927, kart. B 119, 23. 1. 1926.

¹²⁵ *Ibid.*

Důležitou položkou spojenou s cestováním bylo rovněž vízum. Zatímco v případě některých dalších evropských zemí bylo československým studentům umožněno získat slevu ať už na základě studentské legitimace či osvědčení o nemajetnosti, v případě Německa pro jednotlivce žádná zvýhodnění neexistovala. Vízum bylo možno v roce 1923 obdržet za 60 Kč.¹²⁶ V roce 1928 byla pak vízová povinnost mezi Československem a Německem zrušena.¹²⁷

2.3.2. Studijní výlohy

Poplatky týkající se bezprostředně studia se neomezovaly pouze na školné jako takové, bylo třeba uhradit rovněž celou řadu dalších, byť nižších částek, jejichž výše samozřejmě nezůstala v průběhu období výmarské republiky fixní a lišila se i mezi jednotlivými vysokými školami. Přesné zmapování těchto položek by ovšem znamenalo mnohem hlubší sondy do archivních pramenů, než je v rámci této práce možné. Pro vytvoření představy, v jaké cenové hladině se poplatky pohybovaly, uveďme tedy údaje ze zimního semestru 1926/27.

Celková výše výdajů za poplatky spojené se studiem samotným činila tehdy odhadem 400 RM, tedy 3 200 Kč na dva semestry. Tato částka se skládala z následujících poplatků: Příjímací poplatek 25 RM za první a 15 RM za druhý semestr, studijní poplatek 60 RM, knihovnický a seminární poplatek 5 RM, vyučovací poplatek cca 50 RM, ověřování vysvědčení 5 RM a studentský organizační poplatek 10 RM.¹²⁸

Jak bylo již výše uvedeno, tyto částky se měnily nejen v průběhu let, ale určité rozdíly panovaly i mezi jednotlivými obory. Dle informační brožury pro zahraniční zájemce o studium z roku 1929 bylo nejlevnější záležitostí studium teologie, které vyšlo v průměru na 110 až 130 RM za jeden semestr. S větším obnosem, a sice 130 až 150 RM, museli počítat studenti práv, národohospodářství, obchodu, filozofie, historie a matematiky. Méně než 200 RM museli za svá studia vydat ještě budoucí biologové, chemici, fyzici, technici a

---

¹²⁶ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1922–1924, kart. B 63, 19. 6. 1923.

Pro srovnání, vízum do Francie bylo možno obdržet za 75 Kč, resp. se slevou pro studenty za 45 Kč, vízum do Švýcarska stálo 50 Kč, resp. se slevou pro studenty za 32 Kč.

¹²⁷ *Ibid.*

¹²⁸ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1929, kart. B 269, 14. 1. 1929.

Pokud není uvedeno jinak, jedná se o výši poplatku za jeden semestr.

zemědělci. Na 200 až 230 RM za semestr vyšlo studium zvěrolékařství, studium farmacie pak představovalo výdaje okolo 200 až 250 RM. Suverénně nejvyšší poplatky byly spojeny s lékařskými fakultami. Budoucí lékař musel v prvních semestrech studia hradit v průměru 250 až 300 RM, ve vyšších semestrech se pak poplatek mohl vyšplhat až ke 350 RM. V uvedených částkách nebyl započítán imatrikulační poplatek 10 až 25 RM, dále výdaje za literaturu, nástroje či jiné potřeby. Tato položka činila v průměru 50 RM, u mediků, chemiků a techniků i více.

Jak bylo výše uvedeno, byly v dřívějších letech některé poplatky zahraničním studentům promíjeny. Příslušná brožura z roku 1929 již ovšem upozorňovala, že prominutí či snížení poplatků není možné a cizinci musí platit za své studium stejně vysokou částku jako jejich říšští kolegové.¹²⁹

2.3.3. Náklady na ubytování a stravu a ostatní

Jedním z hlavních problémů, se kterými se musel student odcházející studovat do ciziny vypořádat, bylo najít vhodné a cenově dostupné bydlení. V Německu měl cizincům v tomto hledání bezplatně pomáhat úřad zvaný *Akademisches Wohnungsamt*¹³⁰, působící při jednotlivých univerzitách.¹³¹ V dané době zde neexistovala žádná kolejní zařízení určená studentům, tak jak je známe dnes. Nejlevnější ubytování ve formě vybaveného pokoje zprostředkovávaly domovy mládeže, které byly primárně, nikoliv však výlučně, určeny pro potřebné studenty.

Dle zprávy lipského studenta Kučery vyšel v akademickém roce 1920/1921 průměrný byt na 50 Mk měsíčně, do této ceny je zahrnuta i káva, světlo a topení bohužel nikoliv.¹³² I dle informační brožury z roku 1929 se ve velkoměstech cena za zařízenou místnost pohybovala okolo 50 RM bez topení. Pokud byl student zámožnější a mohl si dovolit ubytování v penziónu, musel počítat s poplatkem 6 až 10 RM na den.¹³³

Další důležitou položkou ve výdajích studenta bylo jídlo. Nejlevnější stravovací zařízení představovala *mensa academica*. Student Kučera ve svém dopise informoval, v jaké

---

¹²⁹ AKADEMISCHES AUSKUNFTSAMT BERLIN, s. 8–9.

¹³⁰ Český překlad zní *Akademický bytový úřad*.

¹³¹ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1922–1924, kart. B 63, 5. 3. 1923.

¹³² AUK, VA, Zahraniční odbor – výstřižky 1921, kart. B 264, 21. 8. 1921.

¹³³ AKADEMISCHES AUSKUNFTSAMT BERLIN, s. 9–10.

cenové hladině se pohybují tamní pokrmy. Obědy zde byly k dostání v průměru za 1,50 Mk, večeře pak za 1 až 1,50 Mk. Rozdíl v cenách v porovnání s veřejnými hostinskými zařízení byl obdobný jako v dnešní době u nás. Masitý oběd v lipské restauraci vyšel tehdy na 2,50 až 3,50 Mk.¹³⁴

Dle německého vysokoškolského průvodce z roku 1929 si bylo na stravu měsíčně potřeba vyhradit zhruba 60 až 70 RM a dalších 40 RM na prádlo, dopravu a menší vydání. Celkové měsíční náklady na skromné živobytí včetně bydlení pak byly v roce 1929 odhadovány na 175 až 200 RM, alespoň dle názoru německé strany.¹³⁵ Informační kancelář pro studium v cizině, počítající pravděpodobně se střídmejším studentským životem, stanovila existenční minimum v roce 1926 na 150 RM měsíčně, tj. asi 1 200 Kč¹³⁶, a v roce 1930 na 160 RM.¹³⁷ V obou případech se ovšem jednalo pouze o paušální odhad. V menších městech měli studenti samozřejmě o něco menší výdaje než v těch větších, což ovšem neplatilo v případech univerzitních měst Heidelbergu a Bonnu.

Kromě menz existovala i řada zařízení, například prádelen či obuvnictví, určených přímo pro studenty, která svým zákazníkům přizpůsobovala i ceny. Stejně jako tomu je v dnešní době, mohli tehdejší studenti využívat rovněž nejrozličnějších slev do divadel, na koncerty či výstavy. S čím na rozdíl od svých dnešních kolegů počítat nemohli, byla možnost paralelního přivýdělku během studia, který by jim umožnil si finančně přilepšit. Vzhledem k vysoké míře nezaměstnanosti v Německu byly jejich šance mizivé. Určitou možnost představovala pouze výuka jazyků či překládání¹³⁸ z němčiny do češtiny a naopak. Poptávka po této službě byla ovšem velmi nízká.¹³⁹

2.3.4. Stipendia

V poválečných letech byla situace ohledně financování studia na zahraničních vysokých školách formou stipendií tristní. Poptávka mnohonásobně převyšovala nabídku a méně majetní studenti tak neměli příliš mnoho možností, jak potenciální pobyt v cizině

---

¹³⁴ AUK, VA, Zahraniční odbor – výstřižky 1921, kart. B 264, 21. 8.1921.

¹³⁵ AKADEMISCHES AUSKUNFTSAMT BERLIN, s. 9–10.

¹³⁶ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1926–1927, kart. B 119, 27. 11. 1926.

¹³⁷ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1929, kart. B 269, 3. 9. 1930.

¹³⁸ AKADEMISCHES AUSKUNFTSAMT BERLIN, s. 9–10.

¹³⁹ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1931–1933, kart. B 328, nedatováno.

financovat. „*Institute soukromé nemají pochopení, i když by zde finanční podklad byl,*“¹⁴⁰ glosoval tehdejší stav dobový tisk. V roce 1925 se nicméně zdálo, že se situace začala měnit k lepšímu, a to i díky činnosti Informační kanceláře pro studium v cizině, jejímž přičiněním se do širšího povědomí dostávaly i návody, jak dosáhnout přinejmenším nejružnějších finančních úlev.¹⁴¹

Když se v roce 1926 začaly stále silněji ozývat hlasy volající po zavedení stipendií konečně i pro studium v Německu, byla jedním z argumentů pro jejich neodkladné zavedení právě snaha, aby „*naši akademici v Německu aspoň částečně paralyzovali irredentistickou akci, šířenou Čechoněmci, zvláště ve studentských kruzích říšskoněmeckých.*“¹⁴² Jak praví memorandum, které odeslala Informační kancelář Ministerstvu školství a národní osvěty, měly být při výběru studentů pro studium v Německu z toho důvodu brány v potaz i jiné kvality než studijní výsledky. Dle jejího návrhu „*bylo by za tím účelem nutno vybíratí jedince se širokým všeobecným a odborným vzděláním, se znalostí němčiny, reprezentační schopností a s určitou iniciativností a podnikavostí.*“¹⁴³ Jejich úkolem by vedle studia mělo být rovněž „*objektivní informování říšskoněmecké inteligence, rozeštvané jednostranným tiskem s naší irredentou protičesky, o našich věcech.*“¹⁴⁴ Informační kancelář ve svém návrhu ovšem pamatovala i na možný nežádoucí vliv německého prostředí na slovanského studenta. Aby „*(...) nenastala u stipendistů germánská orientace,*“¹⁴⁵ považovala za nezbytné, aby po svém pobytu v Německu mohli absolvovat ještě další stipendijní pobyt v některé ze zemí západní Evropy.

Mezi argumenty zazněla i teze, že nabídka stipendií pro studium v Německu, která by učinila říšské univerzity znovu finančně dostupnými, by jistě vedla i ke zvýšení zájmu o výuku německého jazyka mezi studenty české národnosti. Ti v tomto směru zaostávali za svými německými kolegy učícími se povětšinou česky. Dalším pozitivním efektem by bylo i zlepšení nedostatečného povědomí o poměrech v Německu mezi zdejší inteligencí, která

---

¹⁴⁰ NA, MZV – výstřižkový archiv 1916–1944, I. č. 1246, kart. 2509, Právo lidu, 28. 4. 1925.

¹⁴¹ *Ibid.*

¹⁴² AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1926–1927, kart. B 119, 27. 11. 1926.

¹⁴³ *Ibid.*

¹⁴⁴ *Ibid.*

¹⁴⁵ *Ibid.*

by zároveň dostala možnost rozšířit si obzory v oborech, v jejichž úrovni byla výmarská republika v rámci Evropy na špici. Jednalo se především o medicínu, chemii, obchod, umění, či lesnictví a zemědělství.¹⁴⁶

Veškeré záležitosti ohledně udělování stipendií spadaly pod dikci Ministerstva školství a národní osvěty.¹⁴⁷ Dle podkladů Informační kanceláře z roku 1932 vypisovalo Ministerstvo školství a národní osvěty na každý akademický rok 3–5 stipendií na dvousemestrální studijní pobyt československých studentů na německých vysokých školách. Příslušný konkurs byl vypisován v průběhu března až května.¹⁴⁸

Pro financování zahraničního studia bylo možno využít i tzv. výměnných stipendií. Informace o konkurech na ně byly pravidelně zveřejňovány v tisku, sdělování dalších detailů pak bylo v kompetenci příslušných fakult. Tuto formu studijní podpory mohli vedle studentů nejvyšších ročníků získat rovněž absolventi.¹⁴⁹ Bezkonkurenčně nejčilejší výměna studentů probíhala v letech 1921–1933 mezi Československem a Francií, kam každoročně mířilo 15–25 Čechoslováků. Dalším jejich častým cílem byly Spojené státy americké, které mezi léty 1923–1933 přijaly každoročně 5–15 studentů. V tomto srovnání zaujímá Německo, co se týče významu, nižší příčky, neboť počet studentů, kterým výměnné stipendium umožnilo studium na tamních vysokých školách, se pohyboval v řádu jednotek.

Příslušné dohody byly rovněž uzavřeny poměrně pozdě, neboť první německý stipendista československé vlády přijel do Československa až v akademickém roce 1927/28, opačným směrem pak první student putoval teprve o dva roky později. V akademických letech 1929/30 a 1930/31 německá vláda podporovala po jednom československém studentovi, v roce 1931/32 k našim západním sousedům vycestovali celkem tři studenti a napřesrok se jejich počet vyšplhal dokonce na pět.¹⁵⁰

Důležitým předpokladem pro úspěšné absolvování výběrového řízení na stipendium byl mimo jiné souhlas státu, jehož občanstvím uchazeč disponoval. Samotné stipendium však vyplácela ze svých rezerv země, kde mělo studium probíhat a to prostřednictvím tamního

---

¹⁴⁶ *Ibid.*

¹⁴⁷ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1929, kart. B 269, 10. 5. 1929.

¹⁴⁸ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1931–1933, kart. B 328, nedatováno.

¹⁴⁹ BERINGER – FOLPRECHT – HAVRÁNEK, s. 175.

¹⁵⁰ *Ibid.*, s. 182–183.

ministerstva školství.¹⁵¹ Pro bližší představu, v jakých cenových relacích se tato finanční výpomoc pohybovala, uvedme jako příklad výše zmíněný akademický rok 1931/32, kdy byla vypsána celkem tři stipendia, každé ve výši 15 000 Kč.¹⁵²

2.4. Sociální začlenění československého studenta

Dne 19. 7. 1923 vyšel v novinách zajímavý článek ostře kritizující přístup československých studentů ke studiu na zahraničních vysokých školách. Autor v něm studenty neobviňuje, že by se v cizině pilně nevěnovali studiu svého vědního oboru, ba naopak. Vyčítá jim však, že dostatečně nevyužívají potenciálu, který pobyt v cizojazyčném a kulturně odlišném prostředí naskýtá. Hovoří například o neschopnosti studentů komunikovat s rodilými mluvčími v záležitostech všedního života, přičemž zmiňuje i konkrétní případy: *„Přijede mládenec do Lipska studovat psychologii, sedí po dva semestry od rána do večera, i ve svátky v psychologickém institutu, udělá si z takto pečlivě nasbíraného materiálu státní práci tak, jak se takové státní práce dělají, a pak se vrátí do Prahy. „Pilný a nadějný mladík“, pomyslíte si. Jdete-li však s takovýmto chvályhodným mláďencem po německém městě a vidíte, že se nemůže dlouho dorozumět s německým občanem (byl nedoslýchavý, omlouvá se pak), od něhož se chce dozvědět, kudy se jde na nádraží, a že mu celá ta země, ve které prožil rok, zůstala tak cizí, jako dřív, zdá se vám, že skoro bylo zbytečno, až na tu učenou práci, ale tu mohl udělat i doma, že v cizině vůbec studoval.“*¹⁵³

*„Neprovozujte v cizině filologii, nýbrž sociologii!“*¹⁵⁴ vyzývá autor článku trefně studenty a uvádí i další případ, jak se vytrvale brání začlenění do německého prostředí. Pokud se studentovi naskytne možnost, preferuje většinou pobyt ve větších městech a ubytování v české rodině a v tomto prostředí posléze tráví i svůj volný čas. Vrcholem jeho mezikulturního snažení je pak kontakt s jihoslovanskými národy. V důsledku takového chování se dle pisatele vytrácí hlavní smysl zahraničního studia, a sice poznávání cizí kultury i společnosti. Jak jinak toho lze dosáhnout, než prostřednictvím osobních kontaktů? Ani samotné poznání by ovšem nemělo být konečným cílem. Úkolem studenta, kterému se

---

¹⁵¹ *Ibid.*, s. 175.

¹⁵² AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1931–1933, kart. B 328, 25. 6. 1931.

¹⁵³ NA, MZV – výstřížkový archiv 1916–1944, I. č. 1246, kart. 2509, Tribuna, 19. 7. 1923.

¹⁵⁴ *Ibid.*

dostalo takové příležitosti, by mělo být předání poznatků dále, československé společnosti, a to například ve formě novinového článku. Podobných zpráv se ovšem v tisku objevuje jako šafránu. Autor podotýká, že se lidé často diví, když cizinci nevědí, kde je Praha či samotné Československo, v tomto směru se konec konců situace příliš nezměnila dodnes, a proto vyzývá k zamyšlení, kolik toho vlastně víme my o jiných národech a kulturách, odmyslíme-li si základní geografická, historická či politická fakta. Pobyt našich studentů, potažmo občanů v cizině je skvělou příležitostí k malé československé osvětě. Nedivme se, že o nás svět málo ví, když se ani sami nesnažíme přispět ke zlepšení této situace.¹⁵⁵

Zmiňovaný článek samozřejmě nevznikl na základě nějakého podrobnějšího výzkumu chování československých studentů v zahraničí. Autor tedy paušalizuje své poznatky, které získal především na základě kontaktu s jednotlivci. Jeho výtky se zdají být z daného úhlu pohledu oprávněné. Otázkou zůstává, zda byl téměř nulový kontakt s domácími studenty skutečně zapříčiněn nechutí jejich československých kolegů navazovat mezikulturní vztahy.

Jiný pohled na tento problém nabízí zpráva z „druhé strany barikády“, tedy přímo od československého studenta Karla Krause, jenž v zimním semestru 1924/25 pobýval na univerzitě ve Frankfurtu n/M.

Ve svém obsáhlém dopise o tamních poměrech věnuje Karel Kraus výrazný prostor též chování Němců vůči cizincům. Říšští studenti tvořili podle něj uzavřenou společnost, ve které nebyli jejich zahraniční kolegové, snad jediné s výjimkou jedinců německé národnosti, vítáni. Došlo-li k bližšímu kontaktu, dělo se tak ve většině případů jen tehdy, mohl-li z něj Němec nějakým způsobem profitovat. O přívětivějším chování vůči studentům z ciziny mohla být řeč snad pouze v případě jejich tamních židovských kolegů. Pro tehdejšího československého studenta, jenž byl z domova v rámci studentských organizací přivyklý demokratickému prostředí, kde byla vzájemná kolegiální samozřejmostí, představovaly poměry panující na německých vysokých školách nepříjemné překvapení. Náladu panující mezi tamním studentstvem popisuje Kraus jako „reakcionářskou a živou starým duchem německého imperialismu“.¹⁵⁶ Jeho

---

¹⁵⁵ *Ibid.*

¹⁵⁶ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1924–1926, kart. B 390, 10. 11. 1924.

charakteristiku typického německého studenta lze shrnout do tří bodů: povýšenecké chování, zjizvená tvář a dovednost vypít několik piv „na ex“.

Zmíněné skutečnosti tedy ukazují, že navazování kontaktů s rodilými mluvčími bylo mnohem složitější, než se při pohledu zvenčí mohlo zdát. Dle Krause zde „český student nezdolácní a spíše bude oddálen všemu německému, než aby se s ním spřátelil“¹⁵⁷. Tento nezájem, ba i zjevná nevraživost stran říšských studentů přiměla v té době již řadu Krausových vrstevníků k přehodnocení jejich rozhodnutí studovat v Německu. Nejčastější alternativou se pro ně stala Francie a Švýcarsko. V těchto zemích nejenže byly životní náklady nižší, ale standardem bylo rovněž přátelštější prostředí a vstřícnější chování ze strany institucí, se kterými musel cizinec nutně vejít v kontakt.¹⁵⁸

2.5. Studijní aspekty

Jedno- či dvousemestrální studijní pobyt v zahraničí byl pro studenta spojen se značnou byrokratickou zátěží související s výběrem konkrétní země a vysoké školy, splněním veškerých podmínek přijetí a jiných s ním spojených formalit. Vděčným průvodcem a rádcem mu v těchto záležitostech byla již mnohokrát zmíněná Informační kancelář pro studium v cizině sídlící ve Strakově akademii v Praze.

Tato instituce původně působila v rámci Zahraničního odboru Ústředního svazu československého studentstva. V roce 1924 se však osamostatnila a začala pod stejným názvem fungovat jako nezávislý spolek pod záštitou Ministerstva školství a národní osvěty, jež také financovalo a dozorovalo její činnost.¹⁵⁹ Zodpovědnost za chod organizace nesli na svých bedrech sami studenti, kteří nejlépe rozuměli potřebám a problémům svých kolegů a mohli rovněž čerpat z vlastních zkušeností.¹⁶⁰

Mezi hlavní úkoly Informační kanceláře patřilo: za prvé obstarávání veškerých dostupných informací týkajících se studia v zahraničí a jejich zprostředkování domácímu studentstvu, za druhé plánování exkurzí do ciziny, za třetí do její díkce spadali studenti či akademičtí

---

¹⁵⁷ *Ibid.*

¹⁵⁸ *Ibid.*

¹⁵⁹ BERINGER – FOLPRECHT – HAVRÁNEK, s. 175–177.

¹⁶⁰ NA, MZV – výstřižkový archiv 1916–1944, I. č. 1246, kart. 2509, Právo lidu, 28. 4. 1925.

pracovníci směřující opačným směrem, tedy ze zahraničí do Československa, a konečně za čtvrté byla rovněž kontaktním partnerem pro exkurze přijíždějící ze zahraničí.

Z hlediska této práce je ovšem stěžejní bod první, tedy její nápomoc československým studentům při vyřizování formalit spojených se studijním výjezdem do zahraničí a zodpovídání dotazů týkajících se pobytu tamtéž. Kromě informací týkajících se chodu příslušné zahraniční vysoké školy byla kancelář kompetentní rovněž pro otázky materiálního zabezpečení studenta během zahraničního pobytu, poskytovala tedy i rady týkající se možností ubytování, stravování apod.¹⁶¹ Vedle teoretických doporučení pomáhala i prakticky. Aktivně se snažila vyjednávat pro vyjíždějící studenty nejrůznější slevy, počínaje pasovými poplatky a slevami na jízdném a nákupem cizojazyčných knih konče.¹⁶²

Studenti měli možnost navštívit kancelář osobně v úředních hodinách nebo se na ni obrátit písemným dotazem, na nějž jim byla garantována bezplatná odpověď.¹⁶³ Jen během prvního roku své existence obdržela Informační kancelář 1 870 dopisů a odeslala 2 277 listů.¹⁶⁴

Obdobným kontaktním místem na německé straně byl *Das Akademische Auskunftsamt*¹⁶⁵, který sice působil při berlínské univerzitě, avšak byl schopen podávat informace o vzdělávacích institucích v celé zemi. Informace bylo navíc možné získat i na jednotlivých vysokých školách.¹⁶⁶

Mnohý student si při plánování pobytu v cizině jistě položil otázku, ve kterém úseku studia by bylo nejlépe vycestovat. Informační kancelář doporučovala zájemcům absolvovat pobyt na zahraniční univerzitě až v posledním roce studia.¹⁶⁷ Student Karel Kraus pak svým kolegům radil, aby pečlivě zvážili, kam a na jak dlouhou dobu vycestují. Dle jeho názoru je optimální délka pobytu v Německu maximálně dva semestry, které považuje za dobu dostatečnou pro seznámení se s německou kulturou a vědou.¹⁶⁸ Doba jednoho

---

¹⁶¹ BERINGER – FOLPRECHT – HAVRÁNEK, s. 175–177.

¹⁶² NA, MZV – výstřižkový archiv 1916–1944, I. č. 1246, kart. 2509, ČSR 22. 2. 1923.

¹⁶³ BERINGER – FOLPRECHT – HAVRÁNEK, s. 175–177.

¹⁶⁴ NA, MZV – výstřižkový archiv 1916–1944, I. č. 1246, kart. 2509, Právo lidu, 28. 4. 1925.

¹⁶⁵ Český překlad zní *Akademický informační úřad*.

¹⁶⁶ REMME (1926), s. 60.

¹⁶⁷ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1928, kart. B 348, 27. 9. 1928.

¹⁶⁸ *Ibid.*

akademického roku v zahraničí se zdá být rozumná i z praktických důvodů, neboť jak píše Remme: „*Do zahraničí chodí studovat i četní čeští studenti, často však jen na kratší dobu, protože jim jsou zpravidla uznávány jen dva semestry studia v zahraničí*“¹⁶⁹

2.5.1. Podmínky pro přijetí ke studiu

Německé univerzity nevyžadovaly od zahraničních posluchačů žádné zvláštní přijímací zkoušky. Stejně jako u domácích studentů však musel být schopen doložit, že disponuje dostatečným vzděláním, které jej opravňuje ke studiu na vysoké škole ve vlasti a které zároveň svou úrovní odpovídá říšským poměrům. Jelikož v Německu nebylo možno složit maturitní zkoušku před dosažením osmnáctého roku života, platila tato věková hranice rovněž pro cizince.¹⁷⁰

Německé vysoké školy dlouhou dobu nedisponovaly žádnými regulemi, které by upravovaly postup při posuzování rovnocennosti zahraničních diplomů či vysvědčení s těmi německými. Běžně tak mohlo docházet k případům, kdy byl cizinec na jedné škole s odvoláním na nedostatečnou úroveň vzdělání odmítnut a na druhé byla jeho dosavadní studia vyhodnocena jako dostačující pro přijetí. Změny v tomto ohledu přišly až spolu s koncem 1. světové války a následným enormním nárůstem počtu zahraničních zájemců o studium na říšských univerzitách a tzv. technikách. Tento poválečný nápor poukázal na nezbytnost jednotného postupu v otázce přijímání posluchačů z ciziny.¹⁷¹

Vraťme se však zpět k samotnému posuzování rovnocennosti zahraničního studia. Ještě před skončením války (25. 4. 1918) a následným zvýšeným zájmem zahraničních posluchačů o studium vydal pruský ministr vědy, umění a národní osvěty¹⁷² výnos, kterým zrušil všechna možná existující ustanovení týkající se přijímání cizinců a kterým napříště rozhodováním o všech žádostech o přijetí pověřil toliko své ministerstvo. V roce 1922 pak následoval další přesun kompetencí v otázce imatrikulací zahraničních studentů, a sice na

---

¹⁶⁹ REMME (1932), s. 139.

Původní text zní: „*Auch zahlreiche tschechische Studenten gehen zu Studienzwecken ins Ausland, doch meist nur auf kürzere Zeit, da ihnen in der Regel nur 2 Semester des Auslandsstudiums für ihre Prüfungen angerechnet werden.*“

¹⁷⁰ REMME (1926), s. 42.

¹⁷¹ DREWEK, s. 206–207.

¹⁷² Německé pojmenování funkce zní *Minister für Wissenschaft, Kunst und Volksbildung*.

nově založenou instituci *Zentralstelle für das Studium der Ausländer*.¹⁷³ V čele této instituce stál již dříve zmíněný Karl Remme, který v roce 1929 sumarizoval a zveřejnil výsledky svého dlouhodobého výzkumu v díle *Das Studium der Ausländer und die Bewertung der ausländischen Zeugnisse*¹⁷⁴, jehož přepracované vydání následovalo o tři roky později.

Dříve nebylo dle Remmeho možné podobný soupis sestavit, a to především kvůli nepřehledné situaci v důsledku četných školských reforem v jednotlivých zemích. V roce 1924 na toto téma uvedl pruský ministr školství, že „*přinejmenším v případě východních zemí, které vysílají nejvíce studentů, nelze takový soupis předběžně sestavit. Tyto země ještě nedisponují uspořádaným školským a vysokoškolským systémem, tudíž lze maturitní vysvědčení posuzovat pouze případ od případu*“.¹⁷⁵ Když v roce 1929 přešlo rozhodování o přijetí cizinců opět do kompetence jednotlivých vysokých škol, bylo k příslušnému ustanovení připojeno i výše zmíněné Remmeho dílo, jež mělo jednotlivým vzdělávacím institucím sloužit jako podklad pro jejich rozhodování.¹⁷⁶ Tato kniha informovala „*v abecedním pořadí od Habeše po Spojené státy o struktuře školského systému v jednotlivých zemích*“.¹⁷⁷ Remme zde podrobil svému zkoumání celkem 54 zemí a své základní poznatky doplnil u části z nich konkrétními případy a srovnáními. Teprve toto dílo tedy položilo základ jednotnému posuzování úrovně zahraničního studia.¹⁷⁸

Jaká tedy panovala ve výmarské republice představa o dostatečné připravenosti pro vysokoškolské studium? Úroveň vlastního vzdělávacího systému byla hodnocena velmi vysoko. „*Nebude vždy pro zahraničního studenta lehké držet krok s tak dobře*

---

¹⁷³ Český překlad zní *Středisko pro studium cizinců*.

¹⁷⁴ Český překlad zní *Studium cizinců a posuzování zahraničních vysvědčení*.

¹⁷⁵ DREWEK, s. 212–213.

Původní text zní: „*ein solches Verzeichnis lässt sich, wenigstens bei den Ländern des Osten, die die meisten Studenten an die deutschen Hochschulen entsenden, vorläufig nicht aufstellen. Diese Länder besitzen noch kein geordnetes Schul- und Hochschulwesen, so dass die Beurteilung der Reifezeugnisse nur von Fall zu Fall möglich erscheint*“.

¹⁷⁶ *Ibid.*

¹⁷⁷ *Ibid.*

Původní text zní „*in alphabetischer Reihenfolge von Abessinien bis zu den Vereinigten Staaten über den Aufbau des Bildungswesens in den einzelnen Ländern*“.

¹⁷⁸ *Ibid.*

připravenými německými studenty,¹⁷⁹ podotkl Remme na toto téma v dalším ze svých děl, kde rovněž předestřel čtyři základní body, které by mělo studium v zahraničí splňovat, aby mohlo být ve srovnání s Německem považováno za rovnocenné. Prvním předpokladem bylo univerzitní vzdělání pedagogů, kteří vedli výuku na dané škole. Co se týče samotného studia, muselo mít jednak dostatečného trvání, jednak se nesmělo jednat o obor s konkrétním odborným zaměřením, nýbrž se všeobecným zaměřením. Jako poslední, čtvrtý bod pak Remme uvádí nutnost průběžných zkoušek, sloužících jako síto před samotnou maturitní zkouškou. Cizinci, jejichž vzdělání nebylo možno postavit na roveň německému, a tudíž se nemohli zapsat ke studiu jako řádní posluchači, měli ještě možnost využít jiných forem zápisu a navzdory nedostatečnému vzdělání strávit část studia na některé z říšských vysokých škol. Tato eventualita bude obšírněji představena později.

Ve výše zmíněné knize *Das Studium der Ausländer und die Bewertung der ausländischen Zeugnisse* má své místo i Československo. Dle Remmeho se československý vzdělávací systém od dob Rakouska-Uherska příliš vpřed neposunul, navzdory čilým diskuzím na téma školské reformy. Za jedinou výraznější změnu považoval viditelný úbytek německých škol. I zde je pak nutno rozlišovat mezi českými a slovenskými školami a zbylými institucemi, na nichž byla vyučovacím jazykem němčina, neboť Remme uvádí, že německé vysoké školy v Československu svou organizací odpovídají těm říšským. Tento fakt mohl být pro jejich posluchače odcházející za studiem do Německa v porovnání s jejich československými kolegy určitou výhodou.

Jakým dosavadním vzděláním tedy musel československý student bezpodmínečně disponovat, aby mohl být přijat ke studiu na některé z říšských vysokých škol? Remmeho publikace uvádí následující požadavky. Na libovolný typ vzdělávací instituce se mohli hlásit studenti, kteří měli „maturitní vysvědčení gymnázií, reálných gymnázií, reformních reálných gymnázií, vyšších reálných gymnázií s německým, českým, slovenským nebo maďarským vyučovacím jazykem, která jsou udělena s „vyznamenáním“, nebo „jednohlasně“ nebo „většinou hlasů“; maturitní vysvědčení reálných škol s doplňující zkouškou z latiny.¹⁸⁰ Ke studiu na technických vysokých opravňovala „maturitní

---

¹⁷⁹ REMME (1926), s. 47.

Původní text zní: „Der ausländische Student wird es nicht immer leicht haben, mit dem so vorgebildeten deutschen Studenten Schritt zu halten.“

¹⁸⁰ REMME (1932), s. 139.

vysvědčení reálných škol s německým, českým, slovenským nebo maďarským vyučovacím jazykem, která jsou udělena s „vyznamenáním“, nebo „jednohlasně“ nebo „většinou hlasů“.¹⁸¹ A konečně obchodní vysoké školy a fakulty sociálních věd a ekonomie ve Frankfurtu n/M a Kolíně akceptovaly „maturitní vysvědčení obchodních akademií, maturitní vysvědčení státní reálné školy; vysvědčení o ukončení jednoletého maturitního kurzu na obchodní akademii“.¹⁸²

Vraťme se nyní k dalším předpokladům úspěšného absolvování přijímacího řízení. Kromě dostatečné úrovně vzdělání se šance na přijetí toho kterého uchazeče odvíjely také od skutečnosti, zda jeho rodná země garantovala studium německým studentům za stejných podmínek jako svým vlastním občanům.¹⁸³ Dále musel uchazeč o studijní místo vyřídít ještě řadu dalších formalit. Předně bylo potřeba se obrátit na příslušnou instituci s dotazem, zda vůbec ještě disponuje volnou kapacitu pro zahraniční studenty, a požádat tamní policejní orgány o oficiální povolení k překročení říšské hranice.¹⁸⁴ Dalším krokem bylo podání žádosti, kterou bylo nutno adresovat sekretariátu příslušné vzdělávací instituce. Zájemce tak měl učinit do dvou týdnů před oficiálním začátkem zápisu. V praxi ovšem nebyla tato lhůta striktně dodržována. Součástí zmíněné žádosti mělo vedle životopisu být i udání státní příslušnosti a předběžný plán studia v Německu, dále vysvědčení o maturitní zkoušce a doklady o dosavadních absolvovaných zkouškách na domácí univerzitě. K oficiálním dokumentům musel být přiložen úředně ověřený překlad. Vyžadován byl rovněž doklad o dostatečných znalostech německého jazyka,¹⁸⁵ přičemž však bylo říšským

---

Původní text zní: „Reifezeugnisse der Gymnasien, Realgymnasien, Reformrealgymnasien, Oberrealgymnasien mit deutscher, tschechischer, slowakischer oder magyarischer Unterrichtssprache, die „mit Auszeichnung“ oder „mit Stimmeneinhelligkeit“ oder mit Stimmenmehrheit“ erteilt sind; Reifezeugnisse der Realschulen mit Ergänzungsprüfung in Latein.“.

¹⁸¹ Ibid.

Původní text zní: „Reifezeugnisse der Realschulen mit deutscher, tschechischer, slowakischer oder magyarischer Unterrichtssprache, die „mit Auszeichnung“, „mit Stimmeneinhelligkeit“ oder „mit Stimmenmehrheit“ erteilt sind“.

¹⁸² Ibid.

Původní text zní: „Reifezeugnisse der Handelsakademien; Reifezeugnis einer staatlichen Realschule; Zeugnis über Beendigung des einjährigen Abiturientenkursus an einer Handelsakademie“.

¹⁸³ Ibid., s. 42.

¹⁸⁴ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1922–1924, kart. B 63, 5. 3. 1923.

¹⁸⁵ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1931–1933, kart. B 328, nedatováno.

vysokým školám vyhrazeno právo si jazykovou vybavenost uchazeče případně ještě dodatečně ověřit. Ke zmíněným dokumentům později přibyla i nutnost potvrdit dostatek finančních prostředků k financování studia.¹⁸⁶ O přijetí či zamítnutí žádosti o studium pak byl uchazeč vyrozuměn opět sekretariátem příslušné univerzity.¹⁸⁷

V případě, že zájemce o studium disponoval omezenými jazykovými znalostmi, které by byly překážkou v dostatečném porozumění výkladu, musel před imatrikulací absolvovat dodatečný jazykový kurs. Při berlínské univerzitě pro tyto případy existoval ji zmíněný *Deutsches Institut für Ausländer*, který nabízel své služby celoročně. Jeho kurzy měly posluchače „uvést do německé řeči, znalosti Německa a jeho duševního života“.¹⁸⁸ Další možností pro získání dostačujících znalostí německého jazyka přímo ve výmarské republice pak byly prázdninové kurzy, konající se pouze v letních měsících při některých univerzitách.¹⁸⁹

2.5.2. Organizace studia

Akademický rok na německých vysokých školách byl rozdělen na zimní a letní semestr, studium bylo ovšem možno běžně zahájit v obou. Zápis do zimního semestru začínal zhruba v polovině měsíce října, do letního pak přibližně v prvních dvou dubnových týdnech. Zvláštní případ pak představovaly technické školy, u nichž byl doporučován začátek studia pouze v zimním semestru a zápis býval zhruba o 2 týdny dříve než na ostatních vysokých školách. Od svého zahájení nicméně trval zpravidla 3 až 4 týdny a předpokladem pro jeho úspěšné završení byla fyzická přítomnost studenta. Uvedené časové údaje je nicméně nutno brát jako orientační, neboť termíny a lhůty se na jednotlivých německých univerzitách mohly do určité míry lišit.¹⁹⁰

Student mohl být imatrikulován čtyřmi způsoby, a sice s *große* či *kleine Matrikel*, jako *Gasthörer* (hostující posluchač) nebo na základě *Besucherkarte* (návštěvnícké karty). Status studenta s *große Matrikel* byl určen posluchačům, kteří řádně ukončili středoškolské studium. Pokud je ovšem žadatel ještě zcela neabsolvoval, existovala možnost zápisu s

---

¹⁸⁶ REME (1926), s. 42.

¹⁸⁷ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1931–1933, kart. B 328, nedatováno.

¹⁸⁸ AKADEMISCHES AUSKUNFTSAMT BERLIN, s. 5.

¹⁸⁹ *Ibid.*

¹⁹⁰ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1931–1933, kart. B 328, nedatováno.

*kleine Matrikel*¹⁹¹ jenž umožňoval absolvovat celkem čtyři semestry na filozofické fakultě.¹⁹² Student imatrikulovaný jako *Gasthörer* měl právo navštěvovat přednášky i cvičení a *Besucherkarte* byla určena těm, kteří chtěli v Německu strávit pouze jeden semestr. Skládání zkoušek však bylo umožněno jen a pouze těm, kteří byli zapsáni s *große Matrikel*.¹⁹³

Po zápisu do univerzitní matriky, čili imatrikulaci, následovala ještě tzv. inskripce, tedy zápis na příslušné fakultě. Po absolvování těchto formalit obdržel každý studující *Anmeldebuch* (přihlašovací knížka), do níž se v každém semestru zapisovaly jím navštěvované kurzy, které musely být do šesti týdnů od začátku semestru zaplacený na kvestuře.¹⁹⁴

Před samotným začátkem studia bylo nutno si obstarat *Vorlesungsverzeichnis* (soupis přednášek) příslušné vysoké školy, který vycházel s několikátýdenním předstihem před začátkem daného semestru. Pro zimní semestr býval k dostání v průběhu července či srpna, pro letní semestr pak během února a března. Obstarat si jej bylo možné prostřednictvím příslušných sekretariátů po zaslání poplatku včetně poštovného. Další možností pak bylo zakoupení v knihkupectví v daném místě. Tyto brožury obsahovaly vedle soupisu přednášek a cvičení i údaje o vyučujících, jejich jména, bydliště a konzultační hodiny. Začátek a místo konání kurzu zde nicméně uváděno nebylo. Tyto informace byly studentům zprostředkovávány prostřednictvím informačních tabulí na začátku semestru.¹⁹⁵

Německý studijní systém vykazoval v porovnání s některými dalšími zeměmi určitá specifika, co se týče sestavování studijního plánu. Pyšnil se tím, že dával studentům volnou ruku při sestavování jejich rozvrhu. Jednotlivé obory totiž nedisponovaly pevně stanovenými a opakujícími se cykly přenášek, neexistoval ani systém prerekvizit či korekvizit.¹⁹⁶

Právě tato odlišná volnější organizace studia však mohla představovat pro posluchače přicházející ze zahraničí jistý problém. Tedy především pro ty z nich, kteří plánovali na

---

¹⁹¹ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1931–1933, kart. B 328, nedatováno.

¹⁹² REMME (1926), s. 48.

¹⁹³ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1931–1933, kart. B 328, nedatováno.

¹⁹⁴ AKADEMISCHES AUSKUNFTSAMT BERLIN, s. 5–6.

¹⁹⁵ AKADEMISCHES AUSKUNFTSAMT BERLIN, s. 4.

¹⁹⁶ *Ibid.*, s. 6.

říšských vysokých školách absolvovat pouze kratší úsek studia. Německý studijní systém totiž nepočítal ani s průběžnými dílčími zkouškami či jinými formami pravidelného testování znalostí v závěru každého semestru. Ve většině ostatních evropských zemí naopak fungovala z tohoto hlediska přísnější pravidla a studijní plány měly stanovený určitý řád, z čehož plynuly problémy se synchronizací domácího a zahraničního studia. Nezřídká musel student z tohoto důvodu přistoupit k prodloužení svého studia, neboť „*na sebe navazující ročníky, které vyžadují přesně stanovené penzum [učiva], nejsou kompatibilní s v Německu obvyklým členěním semestrů*“.¹⁹⁷ Vedle prodloužení studia se nabízelo ještě jiné řešení, a sice nejprve dokončit své studium v zemi původu a poté pokračovat na některé z německých vysokých škol se statusem *Gasthörer*.¹⁹⁸

Jakých změn doznala v poválečných letech podoba samotného studia na německých vysokých školách? Československý student Karel Kraus ve své zprávě o tamním studiu poukázal na negativní vývoj, který spatřoval v raketovém nárůstu univerzitních posluchačů. Tento trend totiž učinil dle jeho názoru z říšských univerzit „*skoro továrny na výrobu intelligence*“ a odstranil tak jejich někdejší individuální ráz. Právě úzké kontakty mezi studentstvem a profesory činily tamní vysoké školství velmi zajímavým. S masovým rozšířením počtu imatrikulovaných studentů však přestalo být možné podobné nadstandardní vztahy dále udržovat.

Vzrůstající počet posluchačů se odrazil i na kvalitě seminářů, které přestávaly pod jejich náporem plnit svou původní funkci. V průběhu semestru tak podle Krause neměli všichni přítomní ani šanci odpřednášet své referáty. Je nutno podotknout, že nápor studentů nezasáhl všechny fakulty, resp. obory stejnou měrou. Nejvíce jím trpěly především vysoké školy právnické a státnovědecké a vysoké školy obchodní. Opačná situace panovala na fakultách filozofických. „*Znak to materializace dnešního života,*“ okomentoval Kraus ve svém shrnutí tento trend.¹⁹⁹

Podívejme se však na vztah vyučujícího ke studentovi ještě z jiné stránky. Vysoký počet imatrikulovaných jedinců a s ním spojený snížený komfort výuky přednášející příliš

---

¹⁹⁷ DREWEK, s. 215–216.

Původní text zní: „*aufeinander aufbauende Studienjahre, die „ein genau umschriebenes Pensum“ voraussetzen und die in Deutschland übliche Semestereinteilung waren nicht kompatibel*“.

¹⁹⁸ *Ibid.*

¹⁹⁹ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1924–1926, kart. B 390, 10. 1. 1924.

ovlivnit nemohl. Jako dalším kritérium ovšem může sloužit i vzájemná komunikace mimo posluchárny. Student Kraus chování profesorstva ke svým posluchačům postavil do ostrého kontrastu k nedemokratickým poměrům panujícím uvnitř studentstva samotného. Vztah mezi nimi označil jako velmi přátelský, nečinící rozdíly mezi národnostmi, a v porovnání s československým prostředím také značně liberálnější. Své pozitivní hodnocení zakončil poznámkou, že *„je málo našich profesorů, kteří byli k dispozici posluchačům i mimo své kabinety vysokoškolské i doma, kteří by uspořádali se svým seminářem při zakončení semestru večírek atd.“*.²⁰⁰

Na závěr této kapitoly ještě uvedme, jaká pravidla platila, chtěl-li si československý student nechat započítat své studium na německé vysoké škole na své mateřské fakultě v Československu. V takovém případě nemohl mít stoprocentní jistotu, zda jeho dosavadní studijní výsledky budou uznány. Rozhodnutí bylo výhradně v kompetenci profesorského sboru univerzity, na které se o uznání dosavadního studia ucházel.²⁰¹ Na jeho doporučení pak vydalo ministerstvo školství kladné či zamítavé stanovisko. Semestr strávený na německé vysoké škole se zpravidla uznával, pokud byl počet i druh absolvovaných studijních povinností srovnatelný s těmi na domovské univerzitě. Aby bylo všem formalitám učiněno zadost, bylo nutno v takovém případě k žádosti o uznání přiložit i tzv. potvrzení na odchodnou vydané příslušným vzdělávacím ústavem ve výmarské republice.

V opačném případě, tedy pokud student v Německu žádal o uznání studia na československé vysoké škole, byla praxe obdobná. Uznávány byly 2 až 4 semestry zahraničního studia a to v případě, že náplň výuky byla srovnatelná. Rovněž neexistovala žádná přesně daná pravidla a žádosti byly posuzovány případ od případu. Rozhodnutí bylo v kompetenci zkušební komise.²⁰²

2.5.3. Typy německých vysokých škol

Německé vysoké školy meziválečného období lze rozdělit do několika kategorií. Vedle klasických univerzit zde existovaly ještě separátní technické, zemědělské, zvěrolékařské, lesnické, obchodní a báňské vysoké školy (viz příloha č. IX, X, XI).²⁰³ Pokud studenta při

---

²⁰⁰ *Ibid.*

²⁰¹ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1922–1924, kart. B 63, 15. 7. 1922.

²⁰² AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1931–1933, kart. B 328, nedatováno.

²⁰³ AKADEMISCHES AUSKUNFTSAMT BERLIN, s. 3.

výběru zahraniční univerzity nelimitovaly omezené jazykové znalosti, zajímal se zajisté i o úroveň výuky toho či onoho oboru v jednotlivých zemích.

Při dnešní informační dostupnosti není jednoduché si představit, jaké úsilí museli zájemci o studium v zahraničí vynaložit, aby si obstarali informace, pro jejichž získání dnešnímu studentovi stačí několik minut na internetu. Tehdejší uchazeči mohli využít služeb Informační kanceláře pro studium v cizině, která byla o podrobnostech týkajících se studia na té či oné zahraniční univerzitě buďto zpravena nebo se snažila získání potřebných detailů zprostředkovat. Poštou tak přes hranice putovaly nejrůznější informační letáky či brožury, samozřejmě za odpovídající poplatek. Kupříkladu pouhý soupis přednášek *Handels-Hochschule Berlin* pro zimní semestr 1922/23 vyšel na 12,75 Mk včetně poštovného.²⁰⁴ Vzhledem k nemalým výlohám tak byly materiály tohoto typu přístupné pouze k nahlédnutí v Informační kanceláři pro studium v cizině. Pokud zájemce neměl možnost se dostavit nebo chtěl mít vlastní exemplář, bylo mu jeho získání zprostředkováno za předpokladu, že byl ochoten převzít veškeré s doručením spojené náklady.²⁰⁵

Brožury a letáky tohoto typu nejsou běžně součástí archivované korespondence Informační kanceláře pro studium v cizině a objevují se spíše výjimečně. Dohledat se tímto způsobem dá například struktura studijního programu na výše zmíněné *Handels-Hochschule Berlin*. Jeden ze zájemců o studium na této škole obdržel v dubnu 1923 zprávu, že studijní program daného oboru se skládá z následujících bloků: I. Podniková ekonomika²⁰⁶, II. Ekonomie státu a Finanční věda, III. Právní věda, IV. Pojišťovnictví, V. Družstevnictví, VI. Chemie a chemické technologie, VII. Aplikovaná fyzika a mechanické technologie²⁰⁷, VIII. Zeměpis, IX. Německý jazyk a kultura²⁰⁸, X. Cizí jazyky a kultury²⁰⁹, a sice s poznámkou, že struktura studia na ostatních školách stejného zaměření je obdobná.²¹⁰

---

²⁰⁴ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1922–1924, kart. B 63, 16. 9. 1922.

²⁰⁵ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1922–1924, kart. B 63, 2. 10. 1922.

²⁰⁶ Tento blok zahrnoval následující předměty: Obecná obchodní podniková nauka, Obchod se zbožím, Závodní provoz, Bankovníctví, Psychologie a reklama.

²⁰⁷ Tento blok zahrnoval následující předměty: Aplikovaná fyzika.

²⁰⁸ Tento blok zahrnoval následující předměty: Německý jazyk a literatura, Filozofie, Umělecký průmysl.

²⁰⁹ Tento blok zahrnoval následující předměty: Angličtina, Švédština, Francouzština, Španělština, Italština, Ruština a Polština.

²¹⁰ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1922–1924, kart. B 63, 4. 4. 1923.

Právě německé vysoké školy s obchodním zaměřením patřily v rámci Evropy mezi špičku. Případného zájemce o studium ovšem mohly odradit poměrně obtížné podmínky přijetí v porovnání s institucemi v Londýně, Paříži, Antverpách aj. Nejdůležitější tehdejší německé univerzity s obchodním zaměřením se nacházely v Berlíně, Královci, Lipsku, Mannheimu, Norimberku a Mnichově.²¹¹

Z československého pohledu je na místě zmínit rovněž technické vysoké školy, které se v počtu imatrikulovaných Čechoslováků řadily na druhé místo za univerzitami. Studium na tzv. technikách bylo rozděleno na jednotlivé obory. Uchazeči mohli vybírat mezi architekturou, stavebním inženýrstvím, strojírenstvím a elektrotechnikou, stavbou lodí, chemií a hutnictvím, a obecnými vědami. Některé instituce pak disponovaly ještě dalšími obory. V Mnichově existoval samostatný ekonomicko–vědecký obor, v Cáchách a Berlíně bylo možno studovat též hornictví, v Brunšviku farmacii a techniky v Darmstadtu a Drážďanech nabízely studium matematiky a přírodních věd.

Z hlediska návštěvnosti československých studentů byly ovšem nejdůležitějším typem vysokých škol univerzity, na které se zapsala zhruba polovina ze všech československých studentů odcházející za studiemi do Německa. Říšské univerzity byly, jak tomu bylo již od středověku zvykem, zpravidla tvořeny čtyřmi fakultami: filozofickou, teologickou, právnickou a lékařskou. Našly se však i výjimky. Mnichovská univerzita měla navíc dvě fakulty, a sice státovědní a zvěrolékařskou, druhá jmenovaná pak samostatně existovala ještě v Gießenu a Lipsku. Univerzity ve Frankfurtu a Kolíně disponovaly fakultou ekonomiky a sociálních věd.²¹²

2.5.4. Vzdělávací kurzy

Studia v Německu nemusela být nutně spojena s imatrikulací na té či oné říšské univerzitě. Stejně jako dnes, i tehdy již existovaly nejrůznější krátkodobé kurzy, které se ve většině případů konaly v červenci a srpnu.²¹³

Výše poptávky po této formě výuky v Německu se samozřejmě nemohla rovnat tehdejšímu zájmu Čechoslováků o kurzy francouzské a byla též značně vázána na vývoj na finančním

---

²¹¹ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1922–1924, kart. B 63, 7. 12. 1922.

²¹² REMME (1926), s. 17.

²¹³ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1924–1926, kart. B 390, 10. 10. 1925.

trhu. Jak bylo již uvedeno výše, byla právě míra inflace důležitým faktorem, který ovlivňoval atraktivitu nejen univerzitního studia, ale i pouhých prázdninových kurzů v Německu. Cílová skupina se odvozovala od zaměření kurzů. Těch jazykových se mohl zúčastnit v podstatě kdokoli a vedle univerzitních studentů tak činili kupříkladu i středoškolští studenti. Výuka se nezaměřovala nutně pouze na samotnou řeč. Vedle čistě jazykových lekcí existovaly i kurzy se specifickým odborným zaměřením.

Po provedení měnové reformy v roce 1923 logicky klesal nejen zájem o říšské univerzity, ale i o letní kurzy. Informační kancelář pro studium v cizině se pro malou poptávku přechodně přestala zajímat o podrobnosti, ježto otázek směřujících k německým prázdninovým lekcím bylo minimum. V případě, že takový dotaz přeci jen obdržela, odkazovala studenty s ohledem na finanční situaci na ostatní evropské země s dodatkem, že v případě eminentního zájmu o Německo je samozřejmě připravena žádané informace získat.²¹⁴

Pro získání představy o rozmanitosti nabídky budiž na tomto místě představen seznam prázdninových kurzů a přednášek pořádaných při německých univerzitách v létě 1925. Studenti s omezenými znalostmi němčiny, kteří si přáli tento stav změnit, se mohli zúčastnit *Německého jazykového kurzu pro začátečníky* v Berlíně²¹⁵. Jejich jazykově zdatnější kolegy se zájmem o kulturu mohly zaujmout *Přednášky a cvičení o německé kultuře, jazyku, literatuře a výtvarném umění*, spojené s prohlídkami berlínských muzeí, sbírek apod.²¹⁶ Nabídku berlínské univerzity uzavírala *Pedagogická studia*²¹⁷. Na heidelberské univerzitě se ve zmíněném roce konal *Třetí mezinárodní kongres o novodobé výchově*²¹⁸. V Lipsku se zájemci mohli zúčastnit *Technicko–hospodářského kurzu*²¹⁹. Širší záběr napříč obory nabízela studentům univerzita v Jeně, jež otevřela kurzy zaměřující se na filozofii, pedagogiku, přírodní vědy, národní hospodářství, literaturu, cizích řečí, umění

---

²¹⁴ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1924–1926, kart. B 390, 5. 6. 1924.

²¹⁵ Tento kurz probíhal v době od 6. do 29. 8. 1925. Taxa činila 50–80 RM.

²¹⁶ Tento kurz probíhal v době do 3. do 29. 8. 1925. Taxa činila 80 RM, dále bylo nutno počítat s penzí 6–7 RM na den.

²¹⁷ Tento kurz probíhal v době od 17. do 29. 8. 1925. Taxa činila 30 RM.

²¹⁸ Kongres se konal v době od 1. do 14. 8. 1925. Taxa činila 125 frs., penze na celý kurz pak 70 RM.

²¹⁹ Tento kurz probíhal v době od 13. do 31. 7. 1925.

a německý jazyk. Jejich součástí byly i výlety po okolí²²⁰. Kurs s názvem *Německo po válce*²²¹ nabízela univerzita v Lübecku a v Marburgu a zájemci zde mohli absolvovat *Přednášky a cvičení k tématu Německo a svět*²²² Tolik nabídka na léto 1925.²²³ Prázdninové kurzy však začaly být postupně pořádány i v dalších univerzitních městech, než jsou ta výše zmíněná, například ve Freiburgu a Hamburku, a jejich tematická rozmanitost se zvyšovala.²²⁴

Aby potencionální účastníci mohli získat komplexnější přehled o široké nabídce kurzů a bližší informace o nich, začal Mezinárodní ústav pro duševní spolupráci, pododdělení Společnosti národů, každoročně vydávat informační brožuru,²²⁵ jež byla distribuována v němčině, angličtině a francouzštině.²²⁶

Informační kancelář pro studium v cizině si v roce 1930 u lipského vydavatelství Alfred Lorentz objednala pět německých exemplářů této publikace s názvem *Akademische Ferienkurse in Europa*. Pořizovací cena činila 1 RM za kus. Jeden výtisk si ponechala pro vlastní potřebu, zbylé poskytla Ministerstvu školství a národní osvěty a jednotlivým studentským svazům.²²⁷

Cílem této brožury bylo sumarizovat dostupné základní informace o jednotlivých kurzech napříč Evropou, jež byly určeny pro cizince. V přehledné tabulce řazené v prvé řadě podle států a dále podle měst mohl zájemce pohodlně a rychle zjistit potřebná fakta. Ve stručnosti publikace uváděla, jaká instituce ten který kurz zajišťuje, ve kterém termínu probíhá, jaké je jeho přesné zaměření, jaké poplatky obnáší či zda účastník dostane po jeho absolvování nějaký druh osvědčení. Zmíněny byly rovněž četné benefity spojené s návštěvou kurzu, například volný vstup do knihovny příslušné univerzity apod. Důležitá

---

²²⁰ Tyto kurzy se konaly v době od 3. do 15. 8. 1925. Taxa činila 10 RM za 12 hodin přednášek a 20 RM za cvičení.

²²¹ Tento kurz měl dvě verze. Kratší z nich trvala od 3. do 10. 8. 1925 a poplatek činil 25 RM. Delší verze kurzu probíhala od 3. do 22. 8. 1925 a sice za poplatek 45 RM plus penze 40 RM týdně.

²²² Tento kurz probíhal od 2. do 19. 8. 1925. Taxa činila 25 RM.

²²³ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1925–1926, kart. B 393, 13. 7. 1925.

²²⁴ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1930, kart. B 62, 16. 5. 1930.

²²⁵ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1930, kart. B 62, 21. 2. 1930.

²²⁶ VÖLKERBUNDINSTITUT FÜR GEISTIGE ZUSAMMENARBEIT (vyd.): *Akademische Ferienkurse in Europa*, Leipzig: Alfred Lorentz, 1928, s. 2.

²²⁷ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1930, kart. B 62, 24. 3. 1930.

byla rovněž informace, zda pořadatel zajišťuje nějakým způsobem stravu a ubytování, či je při jejich obstarávání studentovi alespoň nápomocen.²²⁸

V případě, že byl student v otázce bydlení odkázán sám na sebe, bylo samozřejmě nejvýhodnější zajistit si nocleh přímo v nějaké instituci určené primárně pro studenty, pokud tato možnost existovala. V Mnichově bylo například možno sehnat nocleh ve studentských domovech, zvaných Hansaheime. V částce 6,50 RM na den byl zahrnut byt, koupel, strava a možnost využívat společenské místnosti.²²⁹ Rozšířená byla rovněž podobná zařízení provozovaná katolickou či evangelickou církví.²³⁰

Vedle výše nastíněných možností vzdělávání v době letních prázdnin existovala i možnost zlepšit své jazykové znalosti a případně se tímto způsobem připravit k následnému studiu i v průběhu školního roku. Opět se tak dělo formou kurzů, jejichž pořadatelem byl *Deutsches Institut für Ausländer*, který vznikl v červenci 1922 při berlínské univerzitě²³¹ Jím nabízené kurzy byly zamýšleny v první řadě pro cizince snažící se dosáhnout dostatečných znalostí německého jazyka pro následné studium v Německu či zahraniční studenty, kteří již byli na některou z vysokých škol přijati. Zúčastnit se mohli rovněž učitelé a učitelky němčiny na zahraničních školách a zcela výjimečně mohli navštěvovat tyto lekce i zájemci, kteří nespádali do žádné z předchozích kategorií.²³²

Běžný kurz trval osm a jeho prázdninová varianta šest týdnů. Jednotlivé kurzy se dělily dle stupně vyučované úrovně jazyka na začátečníky (Anfängerstufe), mírně pokročilé (Unterstufe), středně pokročilé (Mittelstufe) a pokročilé (Oberstufe), až po rozšiřující kurzy (Fortbildungskurse). Jistě není bez zajímavosti zmínit, že ve výuce hrála výraznou roli literatura. Již mírně pokročilí studenti začínali s četbou speciálně upravených čítanek, které byly v „Mittelstufe“ vystřídány poezií a prózou 19. a 20. století. V „Oberstufe“ pak studentům přibyl nový literární druh, a sice drama, a výběr se rozšířil o literaturu 18. století. „Fortbildungskurse“ pak sloužily v podstatě k přípravě na závěrečné zkoušky.

---

²²⁸ VÖLKERBUNDINSTITUT FÜR GEISTIGE ZUSAMMENARBEIT, s. 4–9.

²²⁹ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1928, kart. B 348, 21. 5. 1928.

²³⁰ AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1932, kart. B 365, 23. 9. 1932.

²³¹ REMME (1926), s. 51.

²³² REMME (1926), s. 54.

Zajímavý je rovněž fakt, že poplatek za kurz nebyl jednotný a činil 50–80 marek podle toho, ze které země student pocházel.²³³

Za jistou variantu prázdninových kurzů lze považovat i výměnné pobyty, které zaštiťoval Sociální odbor Ústředního svazu československého studentstva v součinnosti s *Deutsche Studentenfürsorge*, pražskou organizací německých studentů. Šlo o bezplatnou službu, díky čemuž byla dostupná i méně majetným rodinám. Zapojení do programu nevyžadovalo ani přílišného papírování, s výjimkou doložení sociálních poměrů rodiny. Po dobu hlavních prázdnin se českoslovenští studenti měli zdokonalovat v německém jazyce mezi rodilými mluvčími ve výmarské republice, zatímco jejich potomci naopak pilovali češtinu v Československu.²³⁴ Pro velmi omezený zájem našich západních sousedů, pro které nebylo studium češtiny, resp. slovenštiny příliš lákavé, se uskutečněné výměny bohužel dají počítat spíše v řádu jednotek.²³⁵

---

²³³ *Ibid.*, s. 52–54.

²³⁴ NA, MZV – výstřižkový archiv 1916–1944, I. č. 1246, kart. 2509, ČSR, 22. 6. 1923.

²³⁵ NA, MZV – výstřižkový archiv 1916–1944, I. č. 1246, kart. 2509, Právo lidu, 28. 4. 1925.

3. Závěr

Tato práce se zaměřila především na československé studenty mířící v letech 1918–1933 za studiem do sousedního Německa. Jejím cílem bylo shromáždit co nejvíce možných informací o okolnostech zmíněných studijních cest. V průběhu zpracování se stalo více než zřejmým, že je bezpodmínečně nutno rozlišovat mezi jednotlivými národnostními skupinami zastoupenými v nově vzniklém Československu, respektive především mezi Čechy a Slováky na straně jedné a Němci na straně druhé. Českoslovenští studenti hlásící se k německé národnosti se totiž v podstatě v každém z probíraných aspektů zahraničního studia nějakým způsobem odlišovali od zbytku populace.

Není jednoduché odpovědět na otázku, kolik Čechoslováků odcházelo od konce války do roku 1928 za studii do Německa. Pro toto období bohužel chybí spolehlivé celoříšské statistiky. Z indicií, jež poskytla korespondence Informační kanceláře pro studium v cizině, se nicméně dá usuzovat, že jejich počet nebyl příliš vysoký a to ani v cizincům příznivé době inflační. Toto tvrzení ovšem platí pouze, hovoříme-li o československých studentech, jejichž rodným jazykem byla čeština či slovenština. Čechoslováci s mateřským jazykem německým se v daném období měli na říšských vysokých školách naopak vyskytovat v hojném počtu. Podobné „rozložení sil“ ukazují již detailně zpracované statistiky pro časový úsek 1928–1933. Celkově pak lze říci, že od roku 1928 vykazoval počet všech československých vysokoškoláků vyjíždějících za studiem do Německa sestupnou tendenci, avšak k úbytku studentů docházelo pozvolna.

Když Říšské ministerstvo zahraničních věcí po podepsání versailleského míru postupně prosadilo zpolitizování studentské peregrinace, mělo vytipováno země, na které se chtělo v této otázce zaměřit. Československo mezi „vyvolené“ státy nepatřilo. I zde je ovšem potřeba dodat, že výjimkou bylo tamní obyvatelstvo německé národnosti. *Auslandsdeutsche* představovali obecně vítanou skupinu bez ohledu na jejich státní příslušnost.

Rešerše v archivních pramenech naznačila, že politické neshody a menší pŕtky mezi obyvatelstvem německého původu a zbylými Čechoslováky, které nebyly po vzniku Československa v roce 1918 ničím výjimečným, nacházely negativní odezvu i v sousední výmarské republice. Nepřátelské naladění vůči „nechtěné“ vlasti, které zde často podněcovali samotní českoslovenští Němci, mohlo vést i k vyostřeným situacím, viz zmíněné dočasné vyloučení Čechoslováků ze studia na lipské univerzitě v roce 1920. Lepší

světlo by do těchto vzájemných vztahů vnesla publikace zabývající se historií Německé (Karlovy) univerzity ve zkoumaném období, která však bohužel dosud chybí.

Co se týče integrace československých studentů v novém prostředí, je opět nutno rozlišovat mezi dvěma hlavními národnostními skupinami, neboť ti, jejichž mateřštinou byla němčina, měli situaci poněkud jednodušší. Ač představovalo důkladné poznání německé kultury a zvyků jeden z cílů zahraničního studia, nedocházelo bohužel k jeho naplnění. Otázku do jaké míry se samotní Čechoslováci slovanského původu o začlenění do společnosti snažili, nelze objektivně posoudit. Dostupné prameny však podporují domněnku, že říšské studentstvo bylo proti nim naladěno spíše nepřátelsky, čímž byly všechny jejich případné snahy o komunikaci dosti omezené.

Z finančního hlediska zůstávala výmarská republika s výjimkou doby inflační cenově méně výhodná, než například vůči cizincům vstřícnější Francie. Tento stav byl dlouhodobě umocňován i zdráháním se udělovat jakékoliv studentské slevy. Bylo samozřejmě možné poohlédnout se po finanční podpoře ve formě nějakého druhu stipendia. Jejich nabídka pro Německo ovšem dlouho zůstávala nedostatečná. Smlouva o tzv. výměnných stipendiích mezi výmarskou republikou a Československem byla uzavřena až poměrně pozdě. Prvnímu československému studentovi byla tato podpora udělena až v akademickém roce 1929/30. Na základě získaných pramenů se nepodařilo dohledat, jaká situace byla v případě stipendií nadace Alexander von Humboldt–Stiftung, jejichž politicky motivované udělování započalo již v zimním semestru 1925/26. Jediným jmenovitě známým československým stipendistou této organizace tak zůstal Dr. Jan Patočka, pobírající tuto podporu v akademickém roce 1932/33.

Ani z finančního hlediska si nebyli českoslovenští studenti navzájem rovni. *Auslandsdeutsche* totiž velmi brzy dosáhli v otázce studijních poplatků zrovnoprávnění s německými státními příslušníky, díky čemuž se na ně nevztahovaly zvláštní cizinecké taxy. K jejich plošnému odstranění došlo až v roce 1927.

Německé vysoké školství nabízelo studentům široký odborný záběr od univerzit, přes technické vysoké školy až k báňským akademiím. Zvláštní kapitolou byly prázdninové kurzy, jejichž zaměření bylo velmi různorodé od výuky jazyka po nejrůznější specializace. Organizace říšského vysokoškolského studia se obecně lišila od ostatních zemí zejména chybějícím pevným studijním plánem a z toho plynoucí volností při jeho sestavování a

omezeným počtem dílčích zkoušek. Tyto zvláštnosti zdejšího systému mohly do určité míry stěžovat zahraničním studentům koordinaci zahraničního studia s tím domácím.

Z výše zmíněného shrnutí je zřejmé, že výmarská republika nebyla v letech 1918–1933 příliš oblíbeným cílem Čechů a Slováků mívajících v rámci svých studií do ciziny. Hlavní důvody jejich nízkého zájmu o Německo, jež byly shrnuty výše, ukazují, že zde nezanedbatelnou roli hráli i jejich spoluobčané, českoslovenští Němci, kteří neváhali ve výmarské republice opakovaně vyvolávat protičeskoslovenské nálady.

4. Seznam zkratek

AAD	Akademischer Austauschdienst
AMZV	Archiv ministerstva zahraničních věcí
AUK	Archiv Univerzity Karlovy
AvH	Alexander von Humboldt-Stiftung
DAAD	Deutscher Akademischer Austauschdienst
LS	Letní semestr
Mk	Marka (Mark)
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
NA	Národní archiv
RM	Říšská marka (Reichsmark)
VA	Všestudentský archiv
ZS	Zimní semestr

5. Seznam pramenů a literatury

Použité archivní prameny:

- AMZV, Politické zprávy 1918–1977, Lipsko 1920–1921.
- AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1922–1924, č. kart. B 63.
- AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1924, č. kart. B 537.
- AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1924–1926, č. kart. B 390.
- AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1925–1926, č. kart. B 393.
- AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1926–1927, č. kart. B 119.
- AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1928, č. kart. B 348.
- AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1929, č. kart. B 269.
- AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1930, č. kart. B 62.
- AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1931–1933, č. kart. B 328.
- AUK, VA, Informační kancelář pro studium v cizině 1932, č. kart. B 365.
- AUK, VA, Zahraniční odbor – výstřižky 1921, č. kart. B 264.
- NA, MZV – výstřižkový archiv 1916–1944, I. č. 1246, č. kart. 2509.

Použitá dobová literatura:

- AKADEMISCHES AUSKUNFTSAMT BERLIN (Hrsg.): *Mitteilungen für Ausländer, die an deutschen wissenschaftlichen Hochschulen studieren wollen*, 6. Aufl., Berlin: Preußische Druckerei und Verlags-Aktiengesellschaft, 1929.
- BERINGER, Antonín – FOLPRECHT, Josef – HAVRÁNEK, Miroslav et al.: *Kulturní a školské styky s cizinou*, Praha: Státní nakladatelství, 1937.
- HOCHSCHULVERWALTUNGEN (Hrsg.): *Deutsche Hochschulstatistik*, Bd. 1, Berlin: Verlag von Struppe & Windler, 1928.

- HOCHSCHULVERWALTUNGEN (Hrsg.): *Deutsche Hochschulstatistik*, Bd. 2, Berlin: Verlag von Struppe & Windler, 1929.
- HOCHSCHULVERWALTUNGEN (Hrsg.): *Deutsche Hochschulstatistik*, Bd. 3, Berlin: Verlag von Struppe & Windler, 1929.
- HOCHSCHULVERWALTUNGEN (Hrsg.): *Deutsche Hochschulstatistik*, Bd. 4, Berlin: Verlag von Struppe & Windler, 1930.
- HOCHSCHULVERWALTUNGEN (Hrsg.): *Deutsche Hochschulstatistik*, Bd. 5, Berlin: Verlag von Struppe & Windler, 1930.
- HOCHSCHULVERWALTUNGEN (Hrsg.): *Deutsche Hochschulstatistik*, Bd. 6, Berlin: Verlag von Struppe & Windler, 1931.
- HOCHSCHULVERWALTUNGEN (Hrsg.): *Deutsche Hochschulstatistik*, Bd. 7, Berlin: Verlag von Struppe & Windler, 1932.
- HOCHSCHULVERWALTUNGEN (Hrsg.): *Deutsche Hochschulstatistik*, Bd. 8, Berlin: Verlag von Struppe & Windler, 1932.
- HOCHSCHULVERWALTUNGEN (Hrsg.): *Deutsche Hochschulstatistik*, Bd. 9, Berlin: Verlag von Struppe & Windler, 1933.
- HOCHSCHULVERWALTUNGEN (Hrsg.): *Deutsche Hochschulstatistik*, Bd. 10, Berlin: Verlag von Struppe & Windler, 1933.
- REMME, Karl (Hrsg.): *Die Hochschulen Deutschlands. Ein Führer durch Geschichte, Landschaft, Studium*, Berlin: Verlag des Akademischen Auskunftsamts, 1926.
- REMME, Karl: *Das Studium der Ausländer und die Bewertung der ausländischen Zeugnisse*, 2. Aufl., Berlin 1932.
- SCHAIRER, Reinhold: *Die Studenten im internationalen Kulturleben. Beiträge zur Frage des Studiums in fremdem Lande*, Münster: Aschendorffsche Verlagsbuchhandlung, 1927.
- VÖLKERBUNDINSTITUT FÜR GEISTIGE ZUSAMMENARBEIT (Hrsg.): *Akademische Ferienkurse in Europa*, Leipzig: Alfred Lorentz, 1928.

Použitá literatura:

- BRAUN, Helmut: *Inflation, 1914–1923*, in: Historisches Lexikon Bayerns, dostupné z <http://www.historisches-lexikon-bayerns.de/artikel_44730> [cit. 4. 6. 2015]
- DREWEK, Peter: *"Die ungastliche deutsche Universität". Ausländische Studenten an deutschen Hochschulen 1890–1930*, in: Jahrbuch für Historische Bildungsforschung, Bd. 5, Bad Heilbrunn: Verlag Julius Klinhardt, 1999, s. 197–224.
- HAVRÁNEK, Jan: *Univerzita Karlova, rozmach a perzekuce*, in: KAVKA, F. – PETRÁŇ, J. (eds.): *Dějiny Univerzity Karlovy 1918–1990*, Praha: Karolinum, 1998, s. 19–60.
- IMPEKOVEN, Holger: *Die Alexander von Humboldt-Stiftung und das Ausländerstudium in Deutschland 1925–1945. Von der geräuschlosen Propaganda zur Ausbildung der geistigen Wehr des Neuen Europa.*, Göttingen: V&R unipress, 2013.
- KARÁDY, Viktor: *Student Mobility and Western Universities: Patterns of unequal Exchange in the European Academic market 1880–1939*, in: CHARLE, Ch. – SCHRIEWER, J. – WAGER, P. (eds.): *Transnational Intellectual Networks*, Frankfurt a/M: Campus Verlag, 2004, s. 361–399.
- KLIMEK Antonín: *Velké dějiny země Koruny české 1918–1929*, sv. 13, Praha: Paseka, 2000.
- LAITENBERGER, Volkhard: *Akademischer Austausch und auswärtige Kulturpolitik 1923–1945. DAAD 1923–1945*, Göttingen 1976.
- SCHULTE Hansgerd: *Der Deutsche Akademische Austauschdienst 1925/1975, Versuch einer kritischen Bilanz*, in: DAAD (Hrsg.): *Der Deutsche Akademische Austauschdienst 1925 bis 1975. Beiträge zum 50 jährigen Bestehen*, Bonn 1976.
- SIEBE, Daniela: *Germania docet, Ausländische Studenten, auswärtige Kulturpolitik und deutsche Universitäten 1870 bis 1933*, Husum: Matthiesen Verlag, 2009.

6. Přílohy

Seznam příloh

- Příloha č. I** Počty československých studentů na všech říšských vysokých školách (1928–1933)
- HOCHSCHULVERWALTUNGEN (Hrsg.): *Deutsche Hochschulstatistik*, Bd. 1–10, Berlin: Verlag von Struppe & Windler, 1928–1933.
- Příloha č. II** Počty československých studentů na všech říšských univerzitách (1928–1933)
- HOCHSCHULVERWALTUNGEN (Hrsg.): *Deutsche Hochschulstatistik*, Bd. 1–10, Berlin: Verlag von Struppe & Windler, 1928–1933.
- Příloha č. III** Počty československých studentů německé národnosti na jednotlivých typech říšských vysokých škol (1928–1933)
- HOCHSCHULVERWALTUNGEN (Hrsg.): *Deutsche Hochschulstatistik*, Bd. 1–10, Berlin: Verlag von Struppe & Windler, 1928–1933.
- Příloha č. IV** Počty československých studentů jiné než německé národnosti na jednotlivých typech vysokých škol (1928–1933)
- HOCHSCHULVERWALTUNGEN (Hrsg.): *Deutsche Hochschulstatistik*, Bd. 1–10, Berlin: Verlag von Struppe & Windler, 1928–1933.
- Příloha č. V** Počty československých studentů německé národnosti na jednotlivých říšských univerzitách (1928–1933)
- HOCHSCHULVERWALTUNGEN (Hrsg.): *Deutsche Hochschulstatistik*, Bd. 1–10, Berlin: Verlag von Struppe & Windler, 1928–1933.
- Příloha č. VI** Počty československých studentů jiné než německé národnosti na jednotlivých říšských univerzitách (1928–1933)

HOCHSCHULVERWALTUNGEN (Hrsg.): *Deutsche Hochschulstatistik*, Bd. 1–10, Berlin: Verlag von Struppe & Windler, 1928–1933.

Příloha č. VII Počty československých studentů německé národnosti na jednotlivých říšských technických a obchodních vysokých školách (1928–1933)

HOCHSCHULVERWALTUNGEN (Hrsg.): *Deutsche Hochschulstatistik*, Bd. 1–10, Berlin: Verlag von Struppe & Windler, 1928–1933.

Příloha č. VIII Počty československých studentů jiné než německé národnosti na jednotlivých říšských technických a obchodních vysokých školách (1928–1933)

HOCHSCHULVERWALTUNGEN (Hrsg.): *Deutsche Hochschulstatistik*, Bd. 1–10, Berlin: Verlag von Struppe & Windler, 1928–1933.

Příloha č. IX Seznam říšských vysokých škol řazený dle zemí

Karl REMME (Hrsg.): *Die Hochschulen Deutschlands. Ein Führer durch Geschichte, Landschaft, Studium*, Berlin: Verlag des Akademischen Auskunftsamts, 1926, s. 15.

Příloha č. X Seznam univerzit dle data založení

Karl REMME (Hrsg.): *Die Hochschulen Deutschlands. Ein Führer durch Geschichte, Landschaft, Studium*, Berlin: Verlag des Akademischen Auskunftsamts, 1926, s. 12.

Příloha č. XI Seznam ostatních typů vysokých škol dle data založení

Karl REMME (Hrsg.): *Die Hochschulen Deutschlands. Ein Führer durch Geschichte, Landschaft, Studium*, Berlin: Verlag des Akademischen Auskunftsamts, 1926, s. 12.

Příloha č. I

Počty československých studentů na všech říšských vysokých školách (1928–1933)

Semestr	ZS		ZS		ZS		ZS		ZS	
	LS 1928	1928/29	LS 1929	1929/30	LS 1930	1930/31	LS 1931	1931/32	LS 1932	1932/33
Celkový počet československých studentů	370	382	377	356	362	348	342	328	326	303
Českoslovenští studenti německé národnosti	312	325	324	303	309	292	300	292	291	267
Českoslovenští studenti ostatních národností	58	57	53	53	53	56	42	36	35	36

Příloha č. II

Počty československých studentů na všech říšských univerzitách (1928–1933)

Semestr	ZS		ZS		ZS		ZS		ZS	
	LS 1928	1928/29	LS 1929	1929/30	LS 1930	1930/31	LS 1931	1931/32	LS 1932	1932/33
Celkový počet československých studentů	181	177	181	182	186	165	182	151	167	149
Českoslovenští studenti německé národnosti	151	150	154	156	163	131	156	133	148	132
Českoslovenští studenti ostatních národností	30	27	27	26	23	34	26	18	19	17

Příloha č. III

Počty československých studentů německé národnosti na jednotlivých typech říšských vysokých škol (1928–1933)

	ZS		ZS		ZS		ZS		ZS		
	LS 1928	1928/29	LS 1929	1929/30	LS 1930	1930/31	LS 1931	1931/32	LS 1932	1932/33	Celkem
University	151	150	154	156	163	131	156	133	148	132	1474
Technické VŠ	107	125	119	110	110	130	118	130	110	109	1168
Zemědělské VŠ	13	14	14	1	7	1	1	0	0	1	52
Veterinární VŠ	1	1	1	0	0	1	2	2	2	0	10
Lesnické akademie	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Báňské akademie	18	11	10	8	9	8	7	7	6	5	89
Obchodní VŠ	20	21	21	23	16	16	14	18	23	17	189
Pedagogické akademie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Filozof.-Teolog. VŠ	1	3	5	5	4	5	2	2	2	3	32
Celkem	312	325	324	303	309	292	300	292	291	267	

Příloha č. IV

Počty československých studentů jiné než německé národnosti na jednotlivých typech říšských vysokých škol (1928–1933)

	ZS		ZS		ZS		ZS		ZS		
	LS 1928	1928/29	LS 1929	1929/30	LS 1930	1930/31	LS 1931	1931/32	LS 1932	1932/33	Celkem
University	30	27	27	26	23	34	26	18	19	17	247
Technické VŠ	14	11	9	7	17	9	6	7	5	7	92
Zemědělské VŠ	3	3	3	9	1	2	2	3	2	2	30
Veterinární VŠ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Lesnické akademie	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	3
Báňské akademie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Obchodní VŠ	8	9	8	6	7	8	5	5	5	7	68
Pedagogické akademie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Filozof.-Teolog. VŠ	3	4	6	5	5	3	3	3	4	3	39
Celkem	58	57	53	53	53	56	42	36	35	36	

Příloha č. V

Počty československých studentů německé národnosti na jednotlivých říšských univerzitách (1928–1933)

Semestr	LS 1928	ZS 1928/29	LS 1929	ZS 1929/30	LS 1930	ZS 1930/31	LS 1931	ZS 1931/32	LS 1932	ZS 1932/33	Celkem
Berlin	37	45	41	49	47	34	40	32	42	40	407
Bonn	4	3	3	3	3	2	2	2	1	0	23
Breslau	13	13	13	10	8	9	9	10	9	8	102
Frankfurt	15	11	16	10	13	15	10	12	11	6	119
Göttingen	0	2	2	3	6	3	2	3	2	4	27
Greifswald	2	2	2	2	5	1	3	1	0	0	18
Halle	0	5	6	4	3	3	0	0	0	0	21
Kiel	2	0	2	1	1	1	2	0	0	0	9
Köln	5	5	5	5	7	5	4	7	7	7	57
Med. Ak. Düsseldorf	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Königsberg	0	0	2	2	3	3	2	3	4	3	22
Ak. Braunsberg	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Marburg	5	5	5	3	3	2	3	0	1	2	29
Münster	1	1	2	1	1	2	3	1	3	2	17
Erlangen	5	4	3	5	4	5	4	4	3	3	40
München	17	17	10	14	16	10	18	12	16	11	141
Würzburg	2	4	2	2	2	2	8	4	2	2	30
Leipzig	23	20	19	24	27	19	23	27	30	28	240
Tübingen	3	0	1	0	1	2	5	3	5	6	26
Freiburg	3	1	9	5	4	1	1	2	2	1	29
Heidelberg	6	1	4	4	3	3	6	2	3	4	36
Jena	1	2	1	1	2	2	2	3	2	0	16
Giessen	0	0	0	1	1	3	2	1	1	1	10
Hamburg	5	8	6	7	3	4	6	4	4	4	51
Rostock	2	1	0	0	0	0	1	0	0	0	4
Celkem	151	150	154	156	163	131	156	133	148	132	

Příloha č. VI

Počty československých studentů jiné než německé národnosti na jednotlivých říšských univerzitách (1928–1933)

Semestr	LS 1928	ZS 1928/29	LS 1929	ZS 1929/30	LS 1930	ZS 1930/31	LS 1931	ZS 1931/32	LS 1932	ZS 1932/33	Celkem
Berlin	4	1	2	5	3	10	5	3	4	5	32
Bonn	0	1	1	0	1	1	1	0	0	1	5
Breslau	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0	3
Frankfurt	0	0	0	1	1	0	1	2	2	0	7
Göttingen	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	2
Greifswald	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Halle	9	7	9	4	3	1	1	1	1	1	36
Kiel	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Köln	1	1	1	1	0	1	2	0	2	1	9
Med. Ak. Düsseldorf	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Königsberg	1	0	0	0	0	2	2	0	0	0	3
Ak. Braunsberg	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Marburg	0	1	1	1	1	1	1	1	1	0	7
Münster	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Erlangen	0	1	1	1	1	1	1	1	1	0	7
München	5	0	5	0	2	6	3	2	2	2	21
Würzburg	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Leipzig	9	5	4	8	7	4	6	6	5	6	56
Tübingen	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	2
Freiburg	0	4	0	1	0	0	0	0	0	0	5
Heidelberg	0	4	0	1	1	1	0	0	0	0	6
Jena	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	1
Giessen	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	2
Hamburg	0	0	0	0	0	2	0	1	1	0	2
Rostock	0	1	1	0	0	1	1	0	0	1	4
Celkem	30	27	27	26	23	34	26	18	19	17	213

Příloha č. VII

Počty československých studentů německé národnosti na jednotlivých říšských technických vysokých školách
(1928–1933)

Technické vysoké školy

Semestr	LS 1928	ZS 1928/29	LS 1929	ZS 1929/30	LS 1930	ZS 1930/31	LS 1931	ZS 1931/32	LS 1932	ZS 1932/33	Celkem
Berlin	25	22	20	20	22	25	22	24	17	22	219
Hannover	4	3	2	4	4	5	4	3	4	4	37
Breslau	9	10	6	5	6	5	8	12	10	8	79
Aachen	0	2	2	2	1	1	1	2	2	1	14
München	28	24	27	21	13	32	29	33	30	31	268
Dresden	29	53	51	48	56	51	42	47	39	34	450
Stuttgart	2	2	4	3	2	1	4	2	3	1	24
Karlsruhe	2	3	1	3	1	3	2	1	1	2	19
Darmstadt	8	5	5	3	4	5	4	4	3	4	45
Braunschweig	0	1	1	1	1	2	2	2	1	2	13
Celkem	107	125	119	110	110	130	118	130	110	109	

Obchodní vysoké školy

Semestr	LS 1928	ZS 1928/29	LS 1929	ZS 1929/30	LS 1930	ZS 1930/31	LS 1931	ZS 1931/32	LS 1932	ZS 1932/33	Celkem
Berlin u. Königsberg	6	6	10	13	7	5	8	9	12	7	83
Nürnberg	1	1	1	2	2	2	1	1	2	0	13
Leipzig	13	14	10	7	7	8	5	7	8	10	89
Mannheim	0	0	0	1	0	1	0	1	1	0	4
Celkem	20	21	21	23	16	16	14	18	23	17	

Příloha č. VIII Počty československých studentů jiné než německé národnosti na jednotlivých říšských technických a obchodních vysokých školách (1928–1933)

Technické vysoké školy

Semestr	LS 1928	ZS 1928/29	LS 1929	ZS 1929/30	LS 1930	ZS 1930/31	LS 1931	ZS 1931/32	LS 1932	ZS 1932/33	Celkem
Berlin	2	4	1	1	0	0	1	1	1	2	13
Hannover	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	2
Breslau	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Aachen	1	0	0	0	0	0	0	1	0	1	3
München	2	4	4	4	12	5	2	2	2	0	37
Dresden	6	2	2	1	1	2	2	0	0	1	17
Stuttgart	1	1	1	1	1	1	0	1	0	1	8
Karlsruhe	2	0	1	0	2	1	1	1	1	1	10
Darmstadt	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Braunschweig	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	2
Celkem	14	11	9	7	17	9	6	7	5	7	

Obchodní vysoké školy

Semestr	LS 1928	ZS 1928/29	LS 1929	ZS 1929/30	LS 1930	ZS 1930/31	LS 1931	ZS 1931/32	LS 1932	ZS 1932/33	Celkem
Berlin u. Königsberg	3	4	3	4	4	5	1	1	1	2	28
Nürnberg	1	2	1	0	0	0	0	0	0	1	5
Leipzig	3	2	3	2	3	3	4	4	4	3	31
Mannheim	1	1	1	0	0	0	0	0	0	1	4
Celkem	8	9	8	6	7	8	5	5	5	7	

Příloha č. IX

Seznam říšských vysokých škol řazený dle zemí

Seznam vysokých škol výmarské republiky řazený dle zemí

Země	Univerzity	Technické VŠ	Zemědělské VŠ	Veterinární VŠ	Lesnické VŠ	Báňské akademie	Obchodní VŠ
Preußen	Berlin	Aachen	Berlin	Berlin	Eberswalde	Clausthal	Berlin
	Bonn	Berlin	Bonn-Poppelsdorf	Hannover	Hann.-München		Königsberg
	Breslau	Breslau					
	Frankfurt a.M.	Hannover					
	Göttingen						
	Greifswald						
	Halle						
	Kiel						
	Köln						
	Königsberg						
	Marburg						
	Münster						
Bayern	Erlangen	München	Weihenstephan				
	München						Nürnberg
	Würzburg						
Sachsen	Leipzig	Dresden			Tharandt	Freiberg	Leipzig
Württemberg	Tübingen	Stuttgart	Hohenheim				
Baden	Freiburg	Karlsruhe					Mannheim
	Heidelberg						
Thüringen	Jena						
Hessen	Gießen	Darmstadt					
Hamburg	Hamburg						
Mecklenburg	Rostock						
Braunschweig		Braunschweig					

Příloha č. X

Seznam univerzit (nacházejících se na tehdejším říšském území) **dle data založení;**
v závorkách jsou uvedeny zrušené instituce

Heidelberg 1386	Marburg 1527	Kiel 1665
(Köln 1388–1794)	Königsberg 1544	Halle 1694
(Erfurt 1392–1816)	(Dillingen 1549–1803)	Breslau 1702, nově zal. 1811
Leipzig 1409	Jena 1558	Göttingen 1737
Rostock 1419	(Helmstedt 1576–1809)	Erlangen 1743
Greifswald 1456	Würzburg 1582	Münster 1780
Freiburg 1457	Gießen 1607	Landshut 1800–1826
(Ingolstadt 1472–1800)	(Paderborn 1614–1818)	Berlin 1809
(Trier 1473–1798)	Straßburg 1621, 1872–1918)	Bonn 1818
(Mainz 1477–1798)	(Rinteln 1621–1809)	München 1826
Tübingen 1477	(Altdorf 1622–1807)	Frankfurt 1914
(Wittenberg 1502–1817)	(Osnabrück 1630–1633)	Hamburg 1919
(Frankfurt a/O 1506–1810)	(Bamberg 1648–1803)	Köln 1919

Příloha č. XI

Seznam ostatních typů vysokých škol (nacházejících se na tehdejším říšském území) dle data založení

Technické vysoké školy

Braunschweig 1745

Karlsruhe 1825

Dresden 1828

Stuttgart 1829

Hannover (1831, 1847, 1879)

München 1868

Darmstadt 1869

Aachen 1870

Berlin 1879

Breslau 1910

Obchodní vysoké školy

Leipzig 1898

Berlin 1906

Mannheim 1908

Königsberg 1915

Nürnberg 1919

Zemědělské vysoké školy

Weihenstephan 1804

Berlin 1806

Hohenheim 1818

Bonn–Poppelsdorf 1847

Lesnické vysoké školy

Tharandt 1816

Eberswalde 1830

Hann.–Münden 1868

Veterinární vysoké školy

Hannover 1778

Berlin 1790

Báňské akademie

Freiberg 1765

Clausthal 1775